

Kako podučavamo književnost danas? - metodički pristup kanonskim tekstovima Marina Držića u gimnazijskoj nastavi književnosti

Matijević, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:282920>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

ANA MATIJEVIĆ

**KAKO PODUČAVAMO KNJIŽEVNOST DANAS? – METODIČKI PRISTUP KANONSKIM
TEKSTOVIMA MARINA DRŽIĆA U GIMNAZIJSKOJ NASTAVI KNJIŽEVNOSTI**

Diplomski rad

Pula, rujan 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

ANA MATIJEVIĆ

**KAKO PODUČAVAMO KNJIŽEVNOST DANAS? – METODIČKI PRISTUP KANONSKIM
TEKSTOVIMA MARINA DRŽIĆA U GIMNAZIJSKOJ NASTAVI KNJIŽEVNOSTI**

Diplomski rad

JMBAG: 0303086263

Studijski smjer: hrvatski jezik i književnost

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Dubravka Dulibić-Paljar

Predmet: Hrvatska renesansna drama

Sumentor: izv. prof. dr. sc. Marko Ljubešić

Predmet: Sustavi, metode i pristupi u metodici književnoga odgoja i obrazovanja

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Ana Matijević, kandidatkinja za magistricu hrvatskoga jezika i književnosti, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Ana Matijević, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositeljici prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Kako podučavamo književnost danas? – metodički pristup kanonskim tekstovima Marina Držića u gimnazijskoj nastavi književnosti*, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	6
2. METODOLOGIJA RADA.....	8
2.1. Gimnazijski obrazovni program	9
2.2. Nastavni plan i program i kurikulum.....	10
3. KNJIŽEVNI OKVIR ZA PROUČAVANJE METODOLOŠKOG INSTRUMENTARIJA	12
3.1. Marin Držić – kontekst autora i vremena	12
3.2. Obradeni tekstovi	13
3.2.1. <i>Novela od Stanca</i>	13
3.2.2. <i>Skup</i>	15
3.2.3. <i>Dundo Maroje</i>	16
4. METODIČKI SUSTAVI NASTAVE KNJIŽEVNOSTI	18
5. METODIČKI PRISTUP KNJIŽEVNOM KANONU MARINA DRŽIĆA.....	22
5.1. Prvi razred gimnazije.....	23
5.2. Drugi razred gimnazije	25
5.3. Treći razred gimnazije.....	30
5.4. Četvrti razred gimnazije	31
6. REZULTATI ANALIZE.....	32
7. PRIJEDLOZI U OBRADI NASTAVE KNJIŽEVNOSTI.....	35
7.1. Pomicanje fokusa	35
7.2. Opseg sadržaja, postupci izvođenja, razvitak obrazovne tehnologije	36
7.3. Suvremeni metodički sustavi.....	37
7.4. PRIJEDLOG NASTAVNE PRIPREME.....	39
7. ZAKLJUČAK	47
8. LITERATURA	48
9. SAŽETAK.....	50
10. SUMMARY	51
11. PRILOZI.....	52

1. UVOD

Razdoblje u kojemu živimo pod velikim je utjecajem tehnologije. Komunikacija se u velikoj mjeri odvija putem različitih društvenih mreža te se zbog vrlo lake globalne povezanosti brzo šire raznovrsni trendovi u svim sferama života. Oni dakako utječu i na čitateljske navike, posebice mladih ljudi koji se njima aktivno koriste. Često se promoviraju manje kompleksna i kraća štiva sa suvremenom tematikom. Pod utjecajem takvih okolnosti te suvremenoga načina življenja, obrada starijih književnih djela koja tematiziraju prošlost, postaje sve izazovnija. Ona zahtijeva veću posvećenost samoj motivaciji učenika, ali i usklađivanje s vremenom u kojemu živimo. Cilj je ovoga rada zato bio istražiti kako podučavamo književnost danas te što činimo u nastavnome procesu kako bismo djela starije hrvatske književnosti učinili zanimljivijim te ih približili interesima mladih. Budući da je podučavanje u velikoj mjeri uvjetovano individualiziranim pristupom učitelja koji u svoj rad unosi sebe i svoj kreativni doprinos, istraživanje se u ovome radu nastojalo provesti na onomu što je zajedničko svim učiteljima te odražava širu sliku toga procesa. U radu se stoga analizira čitanka kao temeljni školski priručnik u izvođenju nastavnoga sata.

Uvodni dio započinje metodologijom rada u sklopu koje se najprije definira nastavni izvor na temelju kojega će se provesti analiza. Odredit će se metode prikupljanja podataka potrebnih kako bi se odgovorilo na problemsko pitanje rada. Navest će se polazna hipoteza te svrha samoga istraživanja. Zatim će se objasniti zašto je prilikom istraživanja odabran gimnazijski obrazovni program. S obzirom na to da su za oblikovanje udžbenika, ali i oblikovanje nastavnoga procesa općenito, od velike važnosti nastavni plan i program te kurikulum, važno je poznavati njihovo značenje i funkciju u organiziranomu odgojno-obrazovnom procesu, stoga će se ti, često poistovjećivani pojmovi, u nastavku razgraničiti i zasebno definirati. Potom će se konkretizirati i izložiti izbor književnoga kanona Marina Držića koji će služiti kao osnovni predložak za središnje istraživanje. Ono podrazumijeva sustavnu analizu čitanki namijenjenih četverogodišnjemu gimnazijskom programu, a analizirat će se na razini različitih aspekata s fokusom na samome pristupu tekstu, njegovoj sadržajnoj strukturi, opsegu, vizualnim ilustracijama, formi postavljenih zadataka i smjernicama za rad. Na osnovu njih obradu književnoga kanona također ćemo moći inkorporirati u prethodno opisane metodičke sustave i doći do zaključka koji je od njih ondje najzastupljeniji. Prilikom proučavanja školskoga teksta možemo se baviti didaktičkom analizom usmjerenom na metodički pristup temi, te

kontekstualnom analizom u čijemu je fokusu sami tekst i ono što nam on govori.¹ S obzirom na to da se u ovome radu u prvome redu nastoji odgovoriti na pitanje kako podučavamo književnost, didaktička analiza zauzima posebno mjesto, dok se na samo djelo i njegovu poruku veći naglasak stavlja prilikom izvođenja nastavne pripreme koja slijedi zaključno, kao praktični prikaz provedene analize.

Na temelju cjelokupne analize, iznesenih zapažanja i prijedloga mogućih izmjena, na koncu se nastojao iznijeti zaključak o tomu kako doista podučavamo književnost danas, kolika je uloga učitelja u tomu procesu, postoje li mjesta u udžbenicima na kojima bismo posebno trebali raditi kako bismo književno djelo približili današnjemu čitatelju, te na koji način bismo to mogli postići.

¹ Falk Pingel, *UNESCO Vodič za reviziju i istraživanje udžbenika*, Zagreb: IBIS grafika d. o. o., 2000, str. 27. (mrežno izdanje prevedene knjige)

2. METODOLOGIJA RADA

Prilikom analize obrađenih tekstova Marina Držića u gimnazijskome programu, u ovome ćemo se radu koristiti *Književnim vremeplovom 1, 2, 3 i 4*, vrlo zastupljenom čitankom hrvatskoga jezika i književnosti za gimnazije i četverogodišnje strukovne škole, autorica Dragice Dujmović Markusi i Sandre Rosetti-Bazdan. Metodološki pristup analizirat će se na razini udžbeničkog priručnika uz naglasak na mogućnost korištenja dodatnih digitalnih i sličnih materijala koji pridonose nastavnome procesu.

Potrebno je istaknuti kako se u gimnazijskoj nastavi književnosti mogu upotrebljavati i drugi udžbenici koje je Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 11. svibnja 2023. god., objavilo u sklopu *Kataloga odobrenih udžbenika za osnovnu školu, gimnaziju i srednje strukovne škole za šk. god. 2023./2024.* Na tome se popisu sustavno, za svaki od četiri razreda, pored *Književnoga vremeplova 1-4*, navode sljedeći naslovi:

Prvi razred: *Lica knjiga 1*, Nataše Sajko, Snježane Zrinjan i Višnje Sorčik, *Hrvatski jezik i književnost 1*, Korane Serdarević, Marina Čubrića, Igora Marka Gligorića, Igora Medića i Jelene Popović.

Drugi razred: *Lica knjiga 2*, Snježane Zrinjan i Višnje Sorčik, *Hrvatski jezik i književnost 2*, Korane Serdarević, Marina Čubrića, Igora Marka Gligorića i Igora Medića, te *Putokazi 2*, Tanje Marčan i Linde Grubišić Belina.

Treći razred: *Lica knjiga 3*, Snježane Zrinjan i Višnje Sorčik, *Hrvatski jezik i književnost 3*, Korane Serdarević, Marine Čubrić, Igora Marka Gligorića i Igora Medića, *Putokazi 3*, Tanje Marčan i Linde Grubišić Belina.

Četvrti razred: *Lica knjiga 4*, Snježane Zrinjan, Nataše Sajko i Višnje Sorčik, Dragice Dujmović Markusi, *Hrvatski jezik i književnost 4*, Korane Serdarević, Igora Medića, Marine Čubrić i Igora Marka Gligorića, te *Putokazi 4*, Tanje Marčan, Linde Grubišić Belina.²

² Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO] (2023.)

Preuzeto s: <https://mzo.gov.hr/vijesti/ministarstvo-znanosti-i-obrazovanja-objavljuje-katalog-odobrenih-udzbenika-za-osnovnu-skolu-gimnazije-i-srednje-strukovne-skole-za-sk-god-2023-2024/5520>

Polazeći od hipoteze kako se djela starije hrvatske književnosti koja tematiziraju prošlost nalaze na začelju čitateljskih interesa mladih, predmet ovoga proučavanja u prvome je redu bio istražiti kako takvu vrstu književnosti podučavamo danas te kako ju nastojimo približiti učeniku. U radu će se stoga podatci prikupljati metodom sadržajne analize gimnazijskih udžbenika. Istraživat će se koliko je prostora posvećeno odabranim tekstovima te učestalost i vrsta pitanja postavljenih u sklopu njihove obrade. Ti su podatci produkt kvantitativne metode istraživanja i nastojat će se upotpuniti informacijama dobivenima kvalitativnom metodom. Njome se istražuju poruke koje se mogu iščitati iz sadržaja čitanke te metodički pristupi koji se ondje očituju.

2.1. Gimnazijski obrazovni program

Gimnazije su četverogodišnje općeobrazovne škole koje učenici završavaju polaganjem državne mature. Ondje učenici stječu kompetencije (znanja i vještine) iz općega znanja, koje ih pripremaju za nastavak obrazovanja na visokoškolskim ustanovama. Ovisno o predmetu zanimanja, učenici se mogu opredijeliti za jednu od pet vrsta gimnazijskih obrazovnih programa, među kojima su: opća, jezična, klasična, prirodoslovno-matematička, prirodoslovna, i strukovna gimnazija (eksperimentalni program).³

U Nacionalnome kurikulumu za gimnazijsko obrazovanje posebno se ističe usmjerenje ovoga programa na cjeloviti razvoj i usvajanje temeljitoga općeg obrazovanja, a sukladno tomu i na sam nastavak obrazovanja te cjeloživotno učenje.⁴ Polazeći od tako postavljenih ciljeva usmjerenih na poticanje autonomije, inicijativnosti i poduzetnosti kod učenika te motivaciju na daljnje školovanje, u ovome su radu pri izlaganju metodičkih pristupa poučavanju književnosti odabrani materijali namijenjeni upravo gimnazijskome programu. Pritom valja imati na umu kako udžbenici nisu jedini nastavni izvor. U Nacionalnome kurikulumu ističe se također kako je za potpuno ostvarivanje ciljeva kurikuluma pretpostavljeno korištenje različitih izvora, knjiga, interneta, ali i drugih digitalnih izvora te samostalno oblikovanih materijala učenika.⁵

³ Srednjoškolski odgoj i obrazovanje. Gimnazije. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih. (2024)
Preuzeto s: <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/srednjoskolski-odgoj-i-obrazovanje/gimnazije/460> [Pristupljeno 20. 3. 2024.]

⁴ Nacionalni kurikulum za gimnazijsko obrazovanje. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017)

⁵ Isto.

Posebna pozornost usmjerit će se na vrijednosti koje se kod učenika trajno potiču i razvijaju tijekom gimnazijskoga obrazovanja. One su navedene u Okviru nacionalnoga kurikuluma i odnose se na odgovornost, poduzetnost, inovativnost i kreativnost, osobni integritet, solidarnost i suradnju.⁶ Proučavat ćemo na koji se način tako definirane vrijednosti potiču u čitankama.

2.2. Nastavni plan i program i kurikulum

S obzirom na njihovu važnost prilikom oblikovanja udžbenika i nastavnoga procesa uopće, u ovome ćemo dijelu rada definirati pojmove nastavnoga plana i programa te kurikuluma. Nastavni program, državni je dokument koji propisuje ustrojstvo nastavnoga predmeta, dakle sadržaj, svrhu (cilj), zadaće i uvjete njegova ostvarivanja u odgojno-obrazovnome procesu, odnosno nastavi, obvezatnoj i izbornoj te izvannastavnim i izvanškolskim oblicima odgojno-obrazovne djelatnosti.⁷ U njemu se konkretiziraju odgojno-obrazovni ciljevi izraženi u obliku programskih sadržaja koji su u formalnome školskome sustavu raspoređeni prema ishodnim ciljevima i prema dobi (spoznajnim mogućnostima) učenika.⁸ Nastavni plan usko je povezan s nastavnim programom i sadrži propisane predmete koji će se učiti u nekoj školi, kojim redom, u kojemu razredu (godištu) i po koliko sati tjedno, a ovisno o stupnju škole, razlikujemo plan za osnovnu, srednju i visoku školu i fakultete, dok s obzirom na vrstu (smjer) škole razlikujemo plan za gimnaziju, tehničku školu, obrtničku školu i sl.⁹ Značenje kurikuluma pak, nije moguće jednoznačno odrediti. Rosandić navodi tri osnovna značenja naziva *curriculum*, odnosno kurikula:

- *Kurikul se rabi u značenju sadržaja odgojno-obrazovanoga procesa i u tom se značenju izjednačuje s nastavnim planom i programom*
- *Kurikul/kurikulski sustav obuhvaća aktivnosti (djelatnosti) koje se odnose na planiranje, primjenu i vrednovanje kurikula, tj. na proces kojemu je rezultat kurikul shvaćen kao „strukturirana serija čestica znanja“*

⁶ Nacionalni kurikulum za gimnazijsko obrazovanje. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017)

⁷ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 24

⁸ Ante Bežen, *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: Profil, 2008., str. 249

⁹ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno: 17.7.2024. <<https://enciklopedija.hr/clanak/nastavni-plan>>.

- *Kurikul označava i tehnike kurikulsoga planiranja, razvoja kurikula, operacionalizaciju koncepta kurikulsoga razvoja.*¹⁰

Dakle, ovaj se pojam ne tumači jedinstveno zbog različitih oblika njegova postojanja i bavljenja njime, no ipak postoji suglasnost oko njegovih najbitnijih sastavnica koje navodi Bežen:

- *Ciljevi poučavanja/učenja (utvrđivanje potreba za učenjem nekih sadržaja i formulacija ciljeva)*
- *Sadržaj poučavanja/učenja (program – podrazumijeva izbor i strukturiranje sadržaja)*
- *Uvjeti poučavanja/učenja (organizacija, strategije, metode, sredstva u obrazovnom/nastavnom procesu)*
- *Vrjednovanje rezultata poučavanja/učenja.*¹¹

Bežen također objašnjava kako nastavni program najčešće sadrži samo deklarativne ciljeve i sadržaje učenja te se njime utvrđuju opća načela odgojno-obrazovnog procesa u pojedinoj vrsti škole ili nastavnom predmetu te natuknice sadržaja koji se uči, dok kurikulum sadrži i odgovore na pitanja „zašto“ i „kako“ učiti, kao i sredstva za objektivnu provjeru naučenoga i to za svaki nastavni predmet.¹² Dakle, iako se ovi pojmovi često poistovjećuju, među njima postoje razlike. Za shvaćanje načina strukturiranja određenoga udžbenika, vrste i količine sadržaja koji se u njemu nalaze, važno je poznavati dokumente koji ta pravila propisuju te aktivnosti koje oni obuhvaćaju.

¹⁰ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 67

¹¹ Ante Bežen, *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: Profil, 2008., str. 261

¹² Ante Bežen, *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: Profil, 2008., str.261

3. KNJIŽEVNI OKVIR ZA PROUČAVANJE METODOLOŠKOG INSTRUMENTARIJA

Kako bismo odgovorili na naslovno pitanje rada – *kako podučavamo književnost danas?* – potrebno je najprije proučiti sam korpus zadanih književnih tekstova na kojima će se provesti analiza, te objasniti njihove sadržajne i stilske osobitosti, a potom i definirati fokus na kojemu se zasniva obrada tih tekstova u nastavnim priručnicima. U nastavku će se stoga posebno govoriti o onim Držićevim djelima koja se obrađuju u sklopu četverogodišnjega gimnazijskog programa, slijedeći pritom poredak *Književnoga vremeplova* (1-4), čitanke za hrvatski jezik i književnost. Spomenut će se, dakako, i sam autor te kontekst vremena u kojemu je stvarao.

3.1. Marin Držić – kontekst autora i vremena

Marin Držić, rođen u Dubrovniku 1508., umro u Veneciji 1567., jedan je od najpoznatijih hrvatskih komediografa. Njegova su djela uvrštena u sam vrh europske renesansne književnosti, a na pozornici se izvode i danas.¹³ Rođen je u siromašnoj trgovačkoj obitelji s puno djece, a za života se bavio različitim dužnostima. Ipak, na temelju njegove ostavštine, svakako se može primijetiti da ga je više od svega zanimala upravo kazališna umjetnost. Njegov je književni opus bogat, no u velikoj mjeri izgubljen ili samo djelomično sačuvan. Njegova komedija *Pomet*, za koju se smatra da se prikazivala 1548. godine, svojim je zbivanjima prethodila komediji *Dundo Maroje* upravo s *Pometom* kao glavnim pokretačem radnje.¹⁴ Formirao je nekoliko pučanskih i plemićkih glumačkih družina među kojima su družine *Pomet*, *Garzarija* i *Njarnjasi*. Svoj je književni rad započeo ljubavnom poezijom u duhu petrarkizma, ali ubrzo piše i dramske tekstove, prvenstveno spomenute komedije te pastirske igre *Tirenu*, *Grižulu*, *Veneru* i *Adona*, a napisao je i tragediju *Hekuba*. Iako se oslanja na prijašnje uzore, Držić je ostao poznat i po inovacijama koje unosi u dramsko kazalište, a one se očituju i u njegovim pastoralama u koje uvodi obične i nadasve realistične seljake s prikazom njihova zbiljskoga života. Držić je napisao i poznatu *Novelu od stanca*, pokladnu igru u stihu koja na humorističan način govori o lakovjernom seljaku Stancu. Humorom su prožete i druge njegove komedije *Džuho Krpeta*, *Skup*, *Tripče de Utolče*, *Arkulin* i *Pjerin*.¹⁵ Ipak, pozornost koju Držić postiže svojim djelima,

¹³ Renesansa, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52451> [Pristupljeno: 25.3.2024.]

¹⁴ Milan Ratković, Dunja Fališevac, *Lektira dostupna svima*, Zagreb: Sys print, 1996, str. 8.

¹⁵ Isto, str. 10.

u ljeto su 1566. zasjenila njegova urotnička pisma koja šalje toskanskome vojvodi Cosimu, pozivajući ga u pomoć pri rušenju dubrovačkoga aristokratskog režima i „dvadeset ludih nakaza“, misleći pritom na vladajuću vlastelu i diplomate.¹⁶ No ono što u svojoj uroti nije uspio postići, Držić je, kako navodi Frano Čale, postigao u svome svijetu komedije, posebice kroz lik Pometa, pravoga, sposobnoga i inteligentnoga čovjeka, koji je raskrinkao i moralno porazio one koje u *Prologu Dugoga Nosa* naziva ljudima *nahvao* identificirajući ih pritom s ondašnjom dubrovačkom aristokracijom.¹⁷

3.2. Obradeni tekstovi

3.2.1. *Novela od Stanca*

Novela od Stanca objavljena je 1551. u knjizi *Pjesni Marina Držića ujedno stavljene s mnogim družim lijepim stvarmi*. Kao vrsta se tijekom vremena različito imenovala komedijom, pokladnom igrom te seoskom farsom, dok ju je Marin Držić u svojoj posveti nazvao *komediolom*. Prikazana je u kući vlastelina Frana Marinova Kabužića na Pustijerni, za svadbe Martolice (Bartula) Vidova Džamanjića i Anice Kabužić, 1550. godine.¹⁸ Poznati hrvatski književni povjesničar Frano Čale ovo je književno djelo prozvao stilski najčišćim i umjetnički najsavršenijim Držićevim djelom.¹⁹ Riječ je o noveli, „šali“ koju izvode dubrovački mladići Vlaho, Miho i Dživo nad lakovjernim Stancem. Središnji motiv oko kojega se gradi priča odnos je mladosti i starosti kojega Držić ovdje razrađuje pomalo okrutnom smicalicom karnevalski raspoložene mladeži nad naivnim starcem, siromašnim seljakom kojega je u grad dovela nužda. Pokušavajući svoju robu prodati kraj dubrovačke fontane, težak s rijeke Pive nailazi na Mihu, a potom i na ostatak vesele družine koja ga uspijeva snabdjeti izmišljenom anegdotom o vilama, koje su baš na istome mjestu i u isto doba pomladile Dživu, ovom zgodom bogatoga Vlaha, ugledna trgovca govedima. Vesele maškare odjevene u vile, poigrale su se sa starcem, obrijale mu bradu u duhu podrugljiva pomlađivanja, te mu uzele kozle, maslo i sir. Ipak, mladići su Stancu ostavili novac u vrijednosti uzete robe što, sada već svjesno izigranoga starca, dakako nije utješilo.

¹⁶ Frano Čale, *Marin Držić*, Zagreb: Školska Knjiga, 1971, str. 11.

¹⁷ Isto, str. 60.

¹⁸ *Novela od Stanca*, Leksikon Marina Držića

Izvor: <https://leksikon.muzej-marindrzcic.eu/novela-od-stanca/> [Pristupljeno: 25.3.2024.]

¹⁹ Frano Čale, *Marin Držić*, Zagreb: Školska Knjiga, 1971, str. 30

Iako djelo sadrži elemente pastirskih drama u stihu i prozi te plautovskih proznih komedija, Frano Čale ističe kako je riječ o sasvim originalnome i jedinstvenome ostvarenju što Držićeva opusa, što teatra njegova doba uopće.²⁰ U prizor jedne uobičajene dubrovačke karnevalske noći Držić je savršeno ukomponirao poznati motiv mladosti i starosti te prošlosti i budućnosti, koji sa sobom poteže i pitanje suprotstavljene gradske civilizacije seljačkoj naivnosti i praznovjerju.²¹ Pored njezine kratkoće i jednostavnosti te besprijekorne ravnoteže između forme i sadržaja, još jedna od vrlo naglašenih odlika ovoga djela svakako je dojmljiva realističnost u prikazivanju dubrovačke slike gradskoga života, u kojoj su fabularno-dokumentarna komponenta i njezin idejni smisao u savršenome skladu.²² Što se tiče jezika u djelu, on je posve individualiziran s obzirom na onoga tko se njime koristi, pa je tako Stančev govor pojednostavljen te sadržajno podvrgnut starčevu lakovjermom karakteru, ali i izrazito autentičan i primjeren njegovu hercegovačkom govornom području. Dživin je pak govor uglađen i vrlo mudro oblikovan u uvjerljiv monolog tobožnjeg trgovca govedima, prilagođen istovremeno sugovornikovim sposobnostima razumijevanja.

Franjo Švelec u *Komičkome teatru Marina Držića* naglašava kako je tema koju autor preuzima o ismijavanja seljaka u gradu uistinu odavna poznata i uobičajena, no istovremeno u cjelokupnosti Držićeva djela posve odvojiva i *neovisna od komičke baštine*.²³ Tomu svakako u prilog ide i spomenuta jezična forma prepoznatljive Držićeve poezije. Čitavo dramsko djelo obiluje stilskim i sadržajnim osobitostima zbog kojih je ovo naizgled kraće djelo, bogata riznica za daljnje proučavanje i analizu, a zbog svoje dokumentarnosti, ne treba izostaviti ni njezin didaktični aspekt. Ono između ostaloga progovara o povijesnim prilikama dubrovačkoga kraja i okolice, o seljacima koji su iz seoskih krajeva uistinu dolazili u Dubrovnik i ondje često bili primorani noćiti na improviziranim mjestima, te zbog svoje neukosti često bivali predmetom šale gradskih stanovnika. Ovo je djelo stoga izvrstan predložak za učenje o ondašnjim običajima, kulturi i povijesnim prilikama, što svakako olakšava njegov komičan karakter i razigrana atmosfera.

²⁰ Frano Čale, *Marin Držić*, Zagreb: Školska Knjiga, 1971, str. 30

²¹ Isto. Str. 31.

²² Isto. Str. 34.-35.

²³ Franjo Švelec, *Komički teatar Marina Držića*, Zagreb: Matica hrvatska, 1968., str. 100.

3.2.2. Skup

Renesansa (franc. *renaissance*: obnova, preporod), književnopovijesno je razdoblje u kojemu dolazi do obnove antičkih kulturnih zasada, ali i cjelokupnoga duhovnog i društvenog života zapadne i srednje Europe u razdoblju od sredine 14. do kraja 16. st.²⁴ Među poznatim antičkim uzorima bio je i jedan od najcjelovitijih autora starorimske književnosti Tit Makcije Plaut (lat. Titus Maccius Plautus), poznat po svojim izuzetnim komedijama koje su i za hrvatsku renesansnu književnost bile od posebnoga značaja. *Skup*, poznata komedija Marina Držića pisana je upravo po uzoru na Plauta i slijedi vanjsku strukturu čuvene *Aulularije*, o čemu saznajemo iz *Prologa*.

Komedija je sačuvana u *Rešetarovu rukopisu* nastalom najvjerojatnije sredinom 16. st. Sadrži *Prolog* i pet činova, od kojih posljednji nije u potpunosti sačuvan. Prikazana je 1555. na svadbi Sabe Gajčina Palmotića.²⁵ Središnji je motiv komedije, Renesansi dobro poznata tema škrtosti, s čijom se najavom kreće već prije samoga početka radnje u prologu satira. On će priči dati potrebni okvir, a družina Njarnjasi će ju potom i izvesti. Radnja dakle započinje *in medias res*, pa o središnjemu uzroku zapleta saznajemo odmah, iščekujući instinktivno povoljan rasplet događaja za *ljude prave* kako ih u komediji oslovljava Dživo pojašnjavajući: *Oni su naravi tihe, s kojom se može govorit, koji razlog čuju, koji razlog primaju i slijede, koji svjet razumiju, koji meni paraju pravi ljudi.*²⁶ Od njih se razlikuju *ljudi indiskreti*, oni su pak *naravi tvrde, od kamena, kojijem para da su razumni, a š njimi se ne može govorit... Razlog u njih glavi ne ima mjesta, oholas tuj sjedi i tvrdoglavstvo. Ti su ljudi indiskreti, bez milosrđa, ti ljudi pravdu riječmi i oholasti brane, a oni su nepravni, kad su indiskreti.*²⁷ Ta su dva tipa ljudi Držićevoj publici dobro poznata. Ona se, u nešto drugačijemu obliku, spominju i u drugim komedijama, pa ćemo u *ljudima nazbilj* i *ljudima nahvao* čitati primjerice u Dundu Maroju.

U ovoj ćemo komediji epitete *ljudi indiskreti* opravdano pridružiti starcu Skupu, koji će bez oklijevanja svoju šesnaestogodišnju kćer Andrijanu, obećati starcu Zlati Kumu samo kako bi izbjegao svadbenu darivanje miraza. Tim se povodom zapliće ljubavna priča između Andrijane i Kamila, dok se vrhunac radnje postiže krađom Skupova zlata, za kojega nesretnim

²⁴ *Renesansa*, Leksikon Marina Držića

Izvor: <https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/renesansa/> [Pristupljeno: 1.4. 2024.]

²⁵ *Skup*, Leksikon Marina Držića

Izvor: <https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/skup/> [Pristupljeno: 1.4. 2024.]

²⁶ Marin Držić, *Skup*, mrežno izdanje knjige, str. 38.

Izvor: https://muzej-marindrzic.eu/wp-content/uploads/2017/04/drzicm_skup.pdf

²⁷ Isto. Str. 38.

spletom okolnosti biva optužen nedužni Kamil. Iako završetak petoga čina nije sačuvan, posljednji prizor nagovještava kako bi se na kraju komedije ipak mogla saznati istina o krađi zlata koje je uzeo sluga Munuo, a s obzirom na to da Zlati Kum odustaje od svadbe, i ljubavna priča Kamila i Andrijane najvjerojatnije završava sretno. Mjesto je radnje dubrovačka sredina s naglaskom na uobičajeni prostor ulice u blizini Skupove kuće, na kojima su se najčešće vodili razgovori služinčadi, nerijetko o intimnim događanjima u kućama njihovih gospodara. Simbolika ovoga djela svakako se vezuje uz nešto što Franjo Švelec u svojoj interpretaciji živopisno objašnjava *trganjem vea s nekoliko vidova dubrovačkoga života*.²⁸ Osim na razini cjelokupnoga djela, simbolika je vidljiva i na razini detalja, kao što su primjerice imena Varive, Grube, Munuoa, vrlo tipičnih za Držićevu domaću sredinu, što pored ostalih prostorno-vremenskih posebnosti, pridonosi ondašnjoj aktualnosti te očitovanju individualnoga piščeva doživljaja.²⁹ Kao jedno od važnih obilježja ove komedije, neizostavno je za spomenuti i opreku starih i mladih, ovdje posebno naglašenu u vidu pokretačke sile mladih koja je u znaku ljubavi, te one patrijarhalne sile starijih, čije su vodilje usko vezane uz novac, položaj, i nepovjerenje u mladež.

3.2.3. *Dundo Maroje*

Komedija *Dundo Maroje* dubrovačkoga dramatičara jedno je od najpoznatijih djela čitave renesanse književnosti i jedno od najboljih Držićevih djela uopće. Nastala je 1551. godine, a očuvan je tek njezin prijepis iz 16. stoljeća. Komedija nažalost nije sačuvana u cijelosti i do nas je došla bez završetka. Popraćena je dvama prolozima: prologom Dugoga Nosa (negromanta) te autorskim prologom u kojemu nas autor uvodi u radnju djela.³⁰ Komedija koja u općim crtama zadovoljava naslijeđene elemente eruditne komedije, a istovremeno unosi inovacije posebice na idejnome planu, pridobila je i oduševila brojnu ondašnju, ali i noviju publiku. Zašto je tomu tako, Švelec u svome *Komičkom teatru Marina Držića*, objašnjava kako je autor već samom fabulom, i likovima unutar nje, te svim njihovim zgodama i nezgodama što im se događaju u urbanoj sredini mogao pridobiti čitateljstvo.³¹ No u okvir konvencionalnih likova i poznate šablone, autor uvodi lik koji će svojom inteligencijom i nekom novom i drugačijom samosviješću i pronicljivošću, izazvati posebno oduševljenje u gledatelja. Već

²⁸Franjo Švelec, *Komički teatar Marina Držića*, Zagreb: Matica hrvatska, 1968.

²⁹Frano Čale, *Marin Držić*, Zagreb: Školska knjiga, 1971. str. 87.

³⁰Milan Ratković, Dunja Fališevac, *Lektira dostupna svima*, Zagreb: Sys print, 1996, str. 15.

³¹Franjo Švelec, *Komički teatar Marina Držića*, Zagreb: Matica hrvatska, 1968, str. 23.

poznatu figuru lukavoga sluge, utjelovio je kroz lik Pometa, koji će se unatoč poznatome portretnom obrascu, istaknuti iz ostatka družine. Komedija strukturirana u pet činova prikazuje radnja punu smiješnih zapleta, koju ponajprije pokreće sukob oca i sina izazvan novcem.³² Naime, Maro je sin dubrovačkoga trgovca Dunda Maroja koji u Rimu uludo troši očev novac. U radnju se upleće i niz drugih likova koji dodatno zapliću radnju: bogati njemački vlastelin Nijemac Ugo Tudešak, Marova zaručnica Pera, kurtizana Laura u koju su zaljubljeni i Maro i Ugo te brojna njihova služinčad, Bokčilo, Popiva, Petrunjela te Pomet, Ugov sluga i glavni pokretač čitave radnje, ali i brojni drugi likovi. Svi su gospodari prikazani kao stalne osobine, predstavnici višega društvenog sloja, škrti i pohlepni gospari i trgovci čiji sluge često ostaju gladni. Upravo iz toga razloga, Frano Čale u svojim interpretacijama Držićevih djela, naglašava kako se pojam dubrovačke škrtosti mora povezati isključivo uz klasu trgovca i način vladanja *aristokratske oligarhije u Republici*.³³ S druge pak strane, poštenje, marljivost, lukavost, pravednost, darežljivost, skromnost i umjerenost, samo su neke od vrlina kakve bi dobar trgovac opisan u *Knjizi o vještini trgovine* Benedikta Kotruljevića, zapravo trebao posjedovati.³⁴ Vrline koje krasi takva čovjeka uvjetuju i njegov način življenja. No u trgovca Dunda Maroja iz Držićeve istoimene komedije, ne prepoznajemo takvih osobina. Marojeva škrtost, osvetoljubivost i pohlepa nadjačale su i samu ljubav prema vlastitome djetetu, pa mu se život pretvorio u osvetoljubiv obračun sa sinom. Zašto je upravo trgovac bitna figura u uspostavljanju dobra zajedničkoga života Kotruljević objašnjava: *Korist, probitak i spas država u velikoj mjeri dolaze od trgovaca... To je tako zbog trgovačkog poslovanja i djelatnosti koja neplodne zemlje opskrbljuje namirnicama i potrepštinama... utječu na procvat različitih vještina i obrta, gradova i država.... Svojim poslovima pomažu siromasima da prežive,... čuvaju vrijednost poreza i carina vlastelina i država i na taj način pune javnu i općinsku blagajnu*.³⁵ Držićev Dundo Maroje u potpunoj je suprotnosti s ovako koncipiranim tipom trgovca, pa putem njegova primjera autor upućuje kritiku tome sloju društva, društvu kojemu, kako Jeličić navodi, ne pripadaju samo obogaćeni trgovci, nego čitava vlastela i dubrovački gospari.³⁶ Bolju budućnost autor ne vidi ni u budućoj generaciji njihovih nasljednika koje ocrtava u liku Marojeva sina Mara, jer *trgovac mora biti rođen od trgovca i na njemu samome raspoznavao se i vidio očev odraz, i to ne samo u sklonosti praktičnom djelovanju, nego i u sudbini koja je s tolikom*

³² Milan Ratković, Dunja Fališevac, *Lektira dostupna svima*, Zagreb: Sys print, 1996, str. 12.

³³ Frano Čale, *Marin Držić*, Zagreb: Školska Knjiga, 1971., str. 87.

³⁴ Benedikt Kotruljević, *Knjiga o vještini trgovanja*, Zagreb – Dubrovnik: Hrvatski računovođa, 2009, str. 433 (internetsko izdanje knjige)

³⁵ Isto, str. 435

³⁶ Jeličić u: Frano Čale, *Marin Držić*, Zagreb: Školska Knjiga, 1971, str. 46.

*podudarnošću slijedila njegovu.*³⁷ Maro, koji očevo novac troši na kurtizanu Lauru i raskošan i nimalo skroman život u metropoli, u trenutku kada istina izbiva na vidjelo, ne pribjegava čak ni nijekanju vlastitoga oca i uopće poznanstva s njime. Stoga u živote takvih ljudi škrte i sebične naravi, intervenira lik Pometa kao opreka svemu onomu što predstavlja ovaj društveni sloj kojega Držić u *Prologu Dugoga Nosa* naziva *ljudima nahvao*. On će svojom pronicljivošću i lukavim spletkama istjerati vodu na svoj mlin, utirući pritom put pravednome raspletu događaja.

4. METODIČKI SUSTAVI NASTAVE KNJIŽEVNOSTI

Prije same analize Držićevih tekstova u gimnazijskoj nastavi književnosti, potrebno je najprije istaknuti načela po kojima se nastava književnosti oblikuje. Naime, gradivo predviđeno udžbenikom u nastavnome procesu oblikuje se na onaj način koji najviše odgovara određenom književnom sadržaju, stoga učitelj treba procijeniti koji je metodički sustav najbolji za što učinkovitije ostvarenje zadanih obrazovnih i odgojnih ciljeva. Stjepko Težak metodički je sustav definirao kao didaktički sustav koji se određuje svrhom i sadržajem nastavnoga predmeta, a uspostavlja se slijedom načina i organizacijskih oblika kojima se svrha ostvaruje.³⁸ Dragutin Rosandić objašnjava kako metodički sustav podrazumijeva shvaćanje sadržaja nastave, organizacijskih oblika, položaja učenika i učitelja te postupaka kojima se ostvaruju obrazovni i odgojni ciljevi.³⁹ Ante Bežen metodički sustav objašnjava kao zamisao izvođenja nastavnoga procesa koja je određena međusobnim odnosom i ulogom čimbenika toga procesa tijekom izvođenja, a među kojima su: književni tekst (nastavni sadržaj), učenik, učitelj, organizacijski oblici te nastavne metode i sredstva.⁴⁰

Tijekom povijesti nastave književnosti oblikovano je više različitih metodičkih sustava:

1. dogmatsko-reproduktivni
2. reproduktivno-eksplikativni

³⁷ Benedikt Kotruljević, *Knjiga o vještini trgovanja*, Zagreb – Dubrovnik: Hrvatski računovođa, 2009, str. 81.

³⁸ Stjepko Težak, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I*, Zagreb: Školska knjiga, 1996, str. 111

³⁹ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 203

⁴⁰ Isto.

⁴⁰ Ante Bežen, *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: 200., str. 302

3. interpretativno-analitički
4. problemsko-stvaralački
5. korelacijsko-integracijski
6. komunikacijski
7. otvoreni
8. multimedijски
9. timski ⁴¹

Metodičke je sustave nastave književnosti u metodičku teoriju kod nas uveo i razradio Dragutin Rosandić. Svaki od sustava razlikuje se prema svojoj usmjerenosti i organizaciji rada. Prvi, dogmatsko-reproduktivni sustav, potiče razvoj reproduktivne sposobnosti i pamćenja, ali ne razvija analitičke sposobnosti, estetski smisao i kritički stav prema proučavanim pojavama, smatra Rosandić.⁴² Temeljni je sadržaj povijest književnosti, a javlja se i teorija književnosti. Fokus je na učenju književnopovijesnih činjenica, biografskih i bibliografskih podataka te citiranju već gotovih sudova o književnim djelima i piscima.⁴³ Učitelj je tu da prenese i obavijesti, a učenici da pamte i reproduciraju.

Reproduktivno-eksplikativni sustav je razvijeniji, ali u osnovi ipak zadržava svoj reproduktivan karakter, ističe Rosandić. Objasnidbena metoda je od značajne važnosti jer učenik prepričava književni sadržaj, ali pritom objašnjava određene književne pojave svojim riječima. Ipak, učenikov je udio i dalje u drugome planu jer je učitelj taj koji predaje i tumači književne pojmove.⁴⁴

Interpretativno-analitički sustav postavlja interpretaciju književnoga djela kao najvažniji oblik nastavnoga rada pa se i sama struktura sata prilagođava doživljajno spoznajnim zakonitostima. Uspostavlja se faza doživljajno-spoznajne motivacije koja zahtijeva integraciju u svijet djela.⁴⁵ Od velike je važnosti interpretativno čitanje na osnovu kojega učenik izražava svoja zapažanja i sudove pa Rosandić ističe kako se takvim usmjerenjima razvija književna

⁴¹ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 203

⁴² Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str.203

⁴³ Isto.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto, str. 204

senzibilnost, aktivan odnos prema književnome djelu, kritički stav i zanimanje za čitanje. Dijaloška metoda i metoda rada na tekstu imaju osobitu ulogu, a uz primarni beletristički tekst, javljaju se i drugi izvori književnih informacija.⁴⁶

Problemsko-stvaralački sustav, poznat i kao problemska nastava koncipiran je na način da se učenika postavi pred književni problem te potiče na samostalno istraživanje istoga. Kako bi to ostvario, učenik primjenjuje istraživačku metodu koja može biti djelomična ili potpuna, ovisno o samostalnosti u rješavanju problema i sudjelovanju učitelja u tome procesu.⁴⁷ Od posebne je važnosti učenikov kritički stav zbog čega se obično izdvajaju književni problemi koji zahtijevaju etičko opredjeljenje i suočavanje vlastitih spoznaja, dok se književna problematika aktualizira i dovodi u kontekst suvremenosti. Takav sustav otvara mogućnosti različitim oblicima nastave (pojedinačno, u parovima i u skupinama) te pridonosi usavršavanju i obogaćivanju nastavnoga procesa.⁴⁸

Korelacijsko-integracijski sustav temelji se na povezivanju nastavnih područja u okviru nastavnoga predmeta, nastavnih predmeta u okviru odgojno-obrazovnoga područja te odgojno-obrazovnih područja međusobno. Kao takav, omogućuje uspostavljanje veza i odnosa između različitih umjetnosti iz različitih područja pa samim time uspostavlja i odgovarajuću metodičku strategiju i novi metodički instrumentarij.⁴⁹ Mirjana Benjak ističe kako su se do 60-ih godina našega stoljeća programske koncepcije zapravo temeljile na predmetnome sustavu, a šezdesetih se počinju javljati i neki programi koji u program hrvatskoga jezika uključuju i sadržaje drugih umjetnost (glazbene, likovne, filmske).⁵⁰ Na načelu korelacijsko-integracijskog sustava su sastavljene i čitanke Rosandića, Šicela, Kajića, dok su programi 90-ih godina napuštali taj sustav, što Benjak smatra nedopustivim.⁵¹

Komunikacijski sustav podrazumijeva nastavni proces koji se ostvaruje kao lanac komunikacijskih situacija (didaktičkih mikrostruktura) u sklopu kojega se javljaju različiti nastavni oblici, oni pojedinačni, u paru ili u skupini, potom različite nastavne situacije te različita nastavna sredstva.⁵²

⁴⁶ Isto, str. 205

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str.206

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Benjak Mirjana, Ljubešić, Marko: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Zagreb: Školska knjiga, 2013., str. 127

⁵¹ Isto, str. 128

⁵² Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 206

Otvoreni metodički sustav Rosandić objašnjava kao sustav koji uspostavlja didaktičku komunikaciju utemeljenu na ponudi sadržaja i metoda za samostalno učenje, istraživanje i stvaranje. Učenici sami odabiru sadržaj za pojedinačno, skupno, tandemsko učenje sadržaja, a nudi ga učitelj ili učenici. Metode rada za nastavni ili izvannastavni rad odabiru se ovisno o sadržaju i cilju koji se želi postići.⁵³ Dakle, otvoreni metodički sustav uvelike se razlikuje od tradicionalne organizacije nastave i uspostavlja jednu novu strategiju vrednovanja postignuća.⁵⁴ Prednosti ovoga sustava posebno ističe Mirjana Benjak navodeći kako se njegovom provedbom afirmira učenike kao aktivne subjekte u nastavnome procesu koji čitaju, analiziraju, interpretiraju i vrjednuju književnoumjetničko djelo čime se približavamo osnovnoj svrsi književnoga odgoja i obrazovanja u srednjoj školi – odgoju budućega čitatelja.⁵⁵

O multimedijjskome sustavu Rosandić govori u okviru suvremene nastave književnosti u kojoj se književnoznanstvene i umjetničke poruke prenose različitim medijima, vizualnim, auditivnim te elektroničkim. Sadržaj se raščlanjuje na didaktičke cjeline koje se onda povezuju uz određeni medij (čitanka, kasete, CD-ROM, internet).⁵⁶ U sklopu ovoga sustava profesor Marko Ljubešić govori o metodama primjene računala u nastavi ističući njihov povoljni utjecaj ne samo na učenike, već i na suvremene nastavnike kojima će u određenim segmentima posao biti znatno olakšan jer će određene zadaće biti povjerene računalu zbog čega će imati više vremena da se posvete svojoj primarnoj ulozi – odgojitelja.⁵⁷

Za timski je sustav važna teorija međupredmetnih veza koja se ostvaruje na razini sadržaja (izbora i programiranja) u nastavnim programima, udžbenicima i drugim didaktičkim izvorima kao i planiranju i izvođenju nastave.⁵⁸ Dvojni sustav podrazumijeva uvođenje dvojnih učitelja za isti nastavni predmet i pruža nove mogućnosti u ostvarivanju nastave poput međusobnoga dijaloga dvoje učitelja, podjelu uloga i izmjenjivanje odgovora na pitanja učenika. Korelacijski metodički sustav uključuje dvočlanu korelaciju koja obuhvaća dva nastavna predmeta, i višečlanu korelaciju koja uključuje veći broj sudionika (učitelja) različitih nastavnih predmeta, a važno je istaknuti kako se u timskome sustavu uključuju i vanjski suradnici, stručnjaci koji nisu učitelji (likovni umjetnici, glumci, skladatelji, povjesničari itd.).⁵⁹

⁵³ Isto, str. 207

⁵⁴ Isto, str. 208

⁵⁵ Benjak Mirjana. Ljubešić, Marko: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Zagreb: Školska knjiga, 2013., str. 220

⁵⁶ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 209

⁵⁷ Benjak Mirjana. Ljubešić, Marko: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Zagreb: Školska knjiga, 2013., str. 208

⁵⁸ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 209

⁵⁹ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 209

Pored navedenih, profesor Bežen navodi i projektni sustav, sustav u kojemu učenici izrađuju nastavni projekt o nekoj temi povezujući sve spoznaje o toj temi iz različitih izvora. Učenik sam oblikuje projekt, a položaj učitelja usmjeren je na pomoć prilikom odabira teme i izvora te na kontrolu sistematizacije i sinteze znanja o temi.⁶⁰

5. METODIČKI PRISTUP KNJIŽEVNOM KANONU MARINA DRŽIĆA

U ovomu ćemo dijelu rada proučavati obradu Držićeva kanona u udžbenicima, sustavno od prvoga do četvrtoga razreda gimnazije. Zašto je upravo udžbenik jedan od najvažnijih materijala za istraživanje o načinu podučavanja u školama, govori i Rosandić definirajući ga temeljnom školskom knjigom namijenjenoj književnome odgoju i obrazovanju koja sadrži pomno odabrani izbor književnoumjetničkih tekstova temeljenih na estetskim i pedagoško psihološkim kriterijima.⁶¹ Budući da je u srednjoškolskome obrazovanju popraćena književnoteorijskim i književnopovijesnim prikazima, tako je oblikovana čitanka istodobno i udžbenik književnosti, stoga se naziva čitanka-udžbenik.⁶²

Profesor Ante Bežen ističe kako su udžbenici toliko značajni izvori znanja da je njihova izrada i uporaba u obrazovnome sustavu u mnogim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj, određena posebnim zakonom.⁶³ Tim se zakonom određuje postupak odobravanja udžbenika koji je s metodičkoga gledišta značajan po sastavu stručnoga povjerenstva koje odobrava udžbenike: znanstvenik (stručnjak za nastavni predmet ili područje za koje je udžbenik namijenjen); metodičar za nastavni predmet ili nastavno područje; tri stručnjaka praktičara iz nastavnoga predmeta u odgovarajućoj školi koji moraju posjedovati najmanje pet godina iskustva u praksi.⁶⁴ Udžbenički standard izražava strukturu metodike koja je ugrađena u teorijsku koncepciju udžbenika, samim time u njegovu neposrednu izvedbu.⁶⁵ Njezin je sadržaj određen predmetnim kurikulumom što znači da uvidom u sadržajnu analizu čitanke, imamo pristup

⁶⁰ Ante Bežen, *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: Profil, 2008, str. 303

⁶¹ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005. str. 161

⁶² Isto.

⁶³ Ante Bežen, *Metodika znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: 200., str. 291

⁶⁴ Zakon u udžbenicima za osnovnu i srednju školu, Narodne novine br. 36/2006, članak 7

⁶⁵ Isto.

⁶⁵ Ante Bežen, *Metodika znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: 200., str. 292

najadekvatnijoj verziji primjene nastavnoga programa i koncepta metodike. U ovome se radu stoga upravo na tom mjestu traži odgovor na pitanje – *kako podučavamo književnost danas?*

5.1. Prvi razred gimnazije

U prvome razredu gimnazije učenici se s Marinom Držićem susreću u šestoj nastavnoj cjelini naslovljenoj *Dramom pobunjenoga pojedinca*.⁶⁶ Ona započinje svojevrsnom komunikacijom s učenikom uvodnim poglavljem u kojemu se postavlja pitanje *Idemo li u kazalište?* U sklopu njega se nalaze rezultati istraživanja o stavovima i navikama maturanata vezanih uz odlazak u kazalište. Nastavno na podatke istraživanja, učenicima se potom postavlja nekoliko pitanja o njihovim navikama posjećivanja kazalištu, ali i o njihovu mišljenju u vezi pročitana. Nakon uvodnoga dijela, Marina Držića se po prvi put spominje ispod naslova *Dramski likovi*.⁶⁷ Ondje su navedeni glavni likovi poznatih, svjetskih i hrvatskih dramskih djela, kojima su potom pridruženi naslovi u kojima se spominju, te njihovi autori, pa je tako Pomet pridružen Držićevom *Dundu Maroju*. Dvadesetak stranica nakon grafičkoga prikaza dramatičara i njihovih djela, dubrovački komediograf se ponovno navodi u sklopu iste nastavne cjeline ispod naslova o *Sofoklovoj Antigoni u suvremenoj kulturi*. Ondje se *Dundo Maroje*, skupa sa Shakespearovim *Hamletom* i Sofoklovom *Antigonom*, spominje u kontekstu likova koji su postali simbolima određenih modela ponašanja i odnosa prema svijetu te suvremenih likova koji jednako živo govore današnjem čitatelju koliko i ondašnjemu.⁶⁸ U osmoj nastavnoj cjelini *Književni vremeplov*, Držić je dijelom umne mape koja slikovito prikazuje poredak književnih epoha i njezinih najznačajnijih predstavnika.⁶⁹

- Govoreći o drami, Dragutin Rosandić u *Metodici književnoga odgoja* ističe kako je za njezino razgraničenje od ostalih književnih rodova najbitnija upravo njezina scenska pojavnost, njezino kazališno oživotvorenje, pri čemu citira F. Čale koji smatra kako je nemoguće objasniti i obrazložiti njezine osobine i razlike u odnosu prema drugim književnim vrstama ako se ne uoče zakonitosti i uvjeti koje scena nameće drami kao pisanomu tekstu.⁷⁰ Autorice čitanke stoga već u uvodnome djelu o drami navode

⁶⁶ Dragica Dujmović Markusi, Sandra Rosetti-Bazdan, *Književni vremeplov 1*, Zagreb: Profil Klett, 2019. str. 215.

⁶⁷ Isto. Str. 217.

⁶⁸ Isto. Str. 238.

⁶⁹ Isto. Str. 276.-278.

⁷⁰ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005, str. 501.

aktualne podatke istraživanja o navikama posjećivanja kazalištu, pri čemu se odmah na samome početku ističe važnost kazališne predstave za ovu nastavnu cjelinu. Pored toga, navode se podaci objavljeni na portalu *srednja.hr*, internetskoj stranici koja povezuje srednjoškolce i studente diljem Hrvatske, dok su sami ispitanici toga istraživanja također srednjoškolci. Stoga komunikacija koja se s učenicima nakon toga nastoji ostvariti nizom pitanja, djeluje prirodno. Iako se u čitanci za prvi razred ne obrađuju konkretna djela Marina Držića, on se unutar nekoliko nastavnih jedinica smješta u okvir najznačajnijih predstavnika hrvatske književnosti. Osnovni se dramski elementi obrađuju postepeno i vrlo detaljno, pripremajući tako podlogu za bolje i lakše razumijevanje nadolazećih tekstova u drugome razredu. Dakle, u čitanci se poštuje načelo kontinuiteta kojega Rosandić objašnjava programom dramske književnosti i scenske umjetnosti. Ono započinje u osnovnoj školi te sustavno dovodi učenike do poimanja dramske umjetnosti kao posebne vrste umjetnosti, što će omogućiti viši stupanj književnoteorijskog i teatrološkog određivanja u programu za srednju školu, koja pretpostavlja razvijeniji tip teorijskog mišljenja i složeniju metodologiju.⁷¹

⁷¹ Isto, str. 505.

5.2. Drugi razred gimnazije

U drugome razredu gimnazije predviđen je rad na konkretnim tekstovima Marina Držića, poput *Novele od Stanca* i *Dunda Maroja*. Ipak, samoj obradi književnih djela prethodi uvodno upoznavanje s dubrovačkim autorom poglavljem unutar prve nastavne cjeline *Književni tekst kao medijska pozadina*.⁷² U njoj se nastoji objasniti kako je književno djelo kroz povijest često služilo kao sredstvo protiv vladajućih moćnika, a prvi autor koji se spominje u sklopu nastavne jedinice o *Pobunjenim književnicima* jest Marin Držić uz kojega stoji – *komediograf i urotnik*.⁷³ To je poglavlje posvećeno pojašnjenju pisama koje je potkraj siječnja 1930. pronašao francuski slavist Jean Dayre u firentinskome Državnom arhivu. Bila su upućena vojvodi Cosimu I. Mediciju i njegovu sinu Francescu, i započinju Držićevom molbom za pomoć u ostvarivanju državnoga udara u Dubrovniku.⁷⁴ Učenike se nadalje, popratnim nizom pitanja, potiče na daljnje proučavanje Držićeva životopisa, ali i političke pozadine Dubrovnika uopće, a potom i na samostalno komentiranje posljedica koje su iza sebe ta pisma ostavila.

- Među najvažnijim obilježjima Držićeva kanona, književni kritičari gotovo u pravilu ističu autorovo nadahnuće iz vremensko, prostorno i psihološki stvarnoga ambijenta ondašnje dubrovačke sredine. Vodeći se takvom spoznajom, za potpuno je shvaćanje piščeve motivacije i sadržajnih okupacija od velike važnosti u obzir uzeti kontekst vremena i prilika u kojima je pisac živio. Integriran ponajprije u nastavnu komponentu medijske kulture, redosljed u čitanci i dalje prati upravo takav proces upoznavanja s autorom, a potom s njegovim djelom. Učenike se tako upoznaje s Marinom Držićem – *komediografom i urotnikom*, stvarnom osobom koja stoji iza pera napisane komedije, ali i iza pera pisama koja se zbog svoga karaktera doista mogu nazvati urotničkima. Na taj se način učenike upućuje na proučavanje cjelokupne slike autorova života u svrhu što boljšega razumijevanja književnoga djela.

Novela od Stanca nalazi se unutar treće nastavne cjeline *Sve boje smijeha*.⁷⁵ Ona i sama započinje vrlo komičnom ilustracijom sjedokosoga starca te njegove još veće sjene koja obrisnim linijama prati siluetu snažnoga mladića, neskromno izraženih mišića. Popraćena je faktografskim podacima vezanima uz književno djelo te ključnim pojmovima iz fabule. U

⁷² Dragica Dujmović Markusi, Sandra Rosetti-Bazdan, *Književni vremeplov 2*, Zagreb: Profil Klett, 2020., str. 42

⁷³ Isto. Str. 43.

⁷⁴ Dragica Dujmović Markusi, Sandra Rosetti-Bazdan, *Književni vremeplov 2*, Zagreb: Profil Klett, 2019. str. 43

⁷⁵ Isto. Str. 110.

natuknici naslovljenoj *Prije čitanja*, učenike se upućuje na internetsku poveznicu stranice Leksikona Marina Držića, potičući ih tako na istraživanje o kontekstu u kojemu je djelo nastalo. Nakon toga slijede upute na ono na što učenici trebaju obratiti posebnu pozornost tijekom čitanja, te smjernice za daljnji rad na tekstu nakon čitanja. U njima se fokus stavlja na osobine glavnoga lika Stanca te osobine dubrovačkih mladića Vlahe, Džive i Mihe, na kompoziciju dramskoga djela te njezine ključne dijelove, na renesansne antiteze (starost-mladost), te pretpostavku o njihovoj aktualnosti u današnjemu vremenu. Konstanta koja prati svaku od ovih tematskih smjernica za rad, popratno je pitanje vezano uz obrazloženje i komentare samih učenika koji putem odgovora iznose vlastito mišljenje o pročitanomu. Posebno je zanimljiv i zadatak sa šest ponuđenih tema za samostalno pisanje kreativnoga teksta vezanoga uz djelo gdje učenici na izbor imaju napisati sadržaj komedije u obliku SMS poruke, monolog ljutitog Mihina oca, vlastito osmišljen osmi prizor, ili pak Stančevo pismo prijatelju o proživljenim nezgodama u Dubrovniku, i sl. Na sljedeće četiri stranice, nalaze se podaci vezani uz kontekst dubrovačke povijesti te podaci iz Držićeva životopisa na koje se upućivalo još tijekom upoznavanja sa samim autorom. Oni su također sažeti u sklopu još jedne ilustracije uz podatak o ostalim njegovim komedijama, pastoralama i tragediji. Na koncu slijede i ulomci iz prvog i trećeg prizora komedije, popraćeni dodatnim pitanjima, zadacima, rječnikom nepoznatih riječi, reprezentativnim citatima, ali i kratkim osvrtom poznatog hrvatskog književnog povjesničara F. Čale. Pored uputa za detaljnu obradu dramskoga teksta, u čitanci se nudi i spektar tematskih prijedloga za – *istraživanje i komentar iz pozicije suvremenoga čitatelja*.⁷⁶ Na samome kraju nalazi se podsjetnik o čitavomu djelu koji je u svojoj biti, grafički prikaz svih najbitnijih elemenata analize djela, od teme, građe, kompozicije, prostornog i vremenskog određenja, preko stilskih postupaka i likova, do same ideje.

- Već se u uvodnomu dijelu naslovom *Sve boje smijeha*, nagovještava komičan karakter *Novele od Stanca*. U takvome duhu započinje i prvi kontakt sa samim tekstom šaljivom ilustracijom starca i njegove sjene snažnoga mladića koji neodoljivo podsjeća na glavnoga lika popularnog američkog crtića 90-ih, Johnnyja Bravo. Iako se u čitanci nigdje jasno ne referira na tu animiranu seriju, već se prepušta mogućnosti slučajnoga zapažanja, takva bi usporedba dvaju oprečnih likova mogla na dosjetljiv način osuvremeniti pristup poučavanju teksta iz 16. st., stavljajući ga u vezu s popularnim crtićem nastalim stoljećima kasnije. To bi također pogodno utjecalo na mogućnost

⁷⁶ Dragica Dujmović Markusi, Sandra Rosetti-Bazdan, *Književni vremeplov 2*, Zagreb: Profil Klett, 2019. str. 123

strukturiranja ovoga književnog sadržaja u suvremeni multimedijски metodički sustav. Johnny je sve ono što Stanac više nije, naočit, mlad i snažan. Ipak, naizgled nespojivi dvojac dijeli probleme ljubavne prirode, pa dok Stanac zbog svoje dobi više ne može zadovoljiti svoju Mionu, Johnnyju pronalazak djevojke najčešće ne polazi za rukom ni unatoč lijepome izgledu i punoj mladenačkoj snazi. Prilikom takve usporedbe bilo bi važno izdvojiti i komponentu na kojoj je zasnovan komični učinak, a prema kojoj bismo književni tekst i televizijsku animaciju istovremeno mogli okarakterizirati komedijom situacije. Oba se svojevrsna antijunaka pronalaze u neočekivanim situacijama iz kojih proizlazi komičan efekt. Nakon uvodne ilustracije, učenike se upućuje na mrežnu poveznicu za istraživanje o najvažnijim informacijama vezanim uz tekst prije samoga čitanja. U čitanci se, dakle, definiraju pouzdani internetski izvori kojima se učenike potiče na njihovo redovno korištenje pri pronalasku informacija vezanih uz gradivo. Od posebne je važnosti i kreativan zadatak namijenjen učenicima nakon čitanja teksta, u kojemu na izbor imaju šest ponuđenih tema za samostalno čitanje. O takvoj programskoj povezanosti dramske umjetnosti s programom izražavanja i stvaranja piše Rosandić definirajući stvaralačke i analitičko-interpretacijske tipove jezičnoga i scenskoga izražavanja među kojima su i oni primijenjeni u čitanci, poput primjerice govornoga oblikovanja dramskoga lika različitim sredstvima i postupcima (zadatak pisanja Stančeva pisma u kojemu prijatelju prepričava nezgodu), oblikovanja monologa (zadatak za osmišljavanje monologa Mihina oca), te „razmatanja klupka“ – razmatanja cjelokupne radnje na temelju raspleta (zadatak osmišljavanja osmoga prizora i promjene završetka).⁷⁷

U sklopu iste cjeline nalazi se nastavna jedinica *Književna tema: komedija*, u kojoj se više govori o komediji kao dramskoj vrsti općenito, kao i o njezinoj podjeli. U tome se kontekstu obrađuje usporedba *Novele od Stanca* s dramskim tekstom Ranka Marinkovića, *Pustinja*.⁷⁸ Nakon zadanih smjernica za usporedbu, učenici potom trebaju sličnosti i razlike uvrstiti u Vennov dijagram. U posljednjemu dijelu ove nastavne cjeline, Držić se ponovno spominje, ovoga puta u okviru priče drugog dubrovačkog književnika, suvremenoga pisca Luke Paljetka koji je o njemu napisao pomalo neobičan životopis. Riječ je o ulomcima preuzetima iz dječje slikovnice pa je njegov život opisan kroz bajkovit svijet čudesnih likova, među kojima su

⁷⁷ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 523.

⁷⁸ Dragica Dujmović Markusi, Sandra Rosetti-Bazdan, *Književni vremeplov 2*, Zagreb: Profil Klett, 2019. str. 131.

isprepleteni oni stvarni, i oni koji su nastali kao produkt Držićeve mašte. Pored životopisa, nalazi se i strip Dubravka Kastrapelija koji na šaljiv način ilustrira epizodu *Novela od Stanca*. Na samome kraju nalazi se nekoliko tematskih prijedloga za daljnje istraživanje i stvaralačko izražavanje.

- U *Metodici književnoga odgoja* posebno se ističe važnost proučavanja dramske književnosti u sklopu povijesnoga dijela programa pri čemu se reprezentativna dramska i scenska djela proučavaju u okviru povijesno stilskih-formacija.⁷⁹ Obradu takve povijesno-stilske problematike, autorice čitanke uvrstile su u usporednu raščlambu teksta Marina Držića i Ranka Marinkovića. *Novela od Stanca* i *Pustinja* usporedno se analiziraju s obzirom na povijesni i socijalni kontekst, kontekst u koji je uklopljena šala te vrijeme radnje, pristup temi, karakterizaciji likova, književnoj vrsti i zajedničkim motivima. Na temelju toga pretpostavlja se uspješno savladavanje zadatka u kojemu učenici samostalno trebaju prepoznati sličnosti i razlike ovih dvaju tekstova iz različitih književnih razdoblja. Osim drame u povijesno-stilskom okviru, za sadržaj programa dramske umjetnosti važno je istaknuti recepcijski kriterij za kojega Rosandić navodi kako se uspostavlja različitim načinima primanja i komuniciranja među kojima je i samo gledanje scenskoga djela što podrazumijeva sposobnost vizualnog primanja dramskih poruka.⁸⁰ Takvo vizualno primanje dramske poruke u ovoj nastavnoj jedinici na svojevrsan se način ostvaruje stripom Dubravka Kastrapelija koji slikovito prikazuje jednu epizodu iz komedije, uspostavljajući pritom unutarpredmetnu korelaciju s medijskom kulturom. Umetnuti ulomak iz životopisa kojega je o Marinu Držiću napisao Luko Paljetak, također je usmjeren na samu recepciju dramskoga teksta, onu iz suvremene perspektive.

Pojam komedije spominje se ponovno u petoj nastavnoj cjelini *Pisati bez kompromisa*. U sklopu nje se najprije navodi prijedlog izborne lektire *Škrtac*, čiji je autor Jean-Baptiste Poquelin – Moliere. Potom slijedi poglavlje o *Tri monologa o škrtosti* unutar kojega se našao i ulomak iz Držićeve komedije *Skup*. U tomu je poglavlju fokus na temi škrtosti koja je u komediji prisutna više od 2000 godina pa se s obzirom na povijesni redoslijed nastanka tih dramskih tekstova redom čitaju ulomci iz *Škrtca (Komedija o ćupu ili Aulularia)*, antičkoga komediografa Plauta, potom spomenuti ulomak iz *Skupa*, hrvatskoga renesansnog

⁷⁹ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 507.

⁸⁰ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 514

komedioografa te naposljetku ulomak iz *Škrtca*, francuskoga klasicističkog komedioografa Moliera.⁸¹ Cilj je čitanja ovih monologa, prepoznati njihove sličnosti i razlike imajući na umu utjecaj antičkih uzora na renesansnu i klasicističku komediju.

- Iako se Držićev *Skup* ne obrađuje kao samostalno djelo već se čita samo kraći ulomak u sklopu komparacije s drugim djelima, on služi kao važan predložak za proučavanje jednog od najvažnijih renesansnih motiva, motiva škrtosti, a dramska se umjetnost ponovno proučava u okviru povijesno stilskih formacija, s naglaskom na tematskoj sličnosti.

U sedmoj nastavnoj cjelini pod nazivom *Književni vremeplov*, detaljnije se obrađuje čitav koncept europske i hrvatske renesansne poetike.⁸² Postupno se objašnjavaju epika, lirika i drama, pa je svaki od tih književnih rodova oprimgjeren djelima svojih predstavnika. Tako se dubrovački komedioograf ponovno javlja unutar poglavlja o renesansnoj komediji, ovoga puta na primjeru *Dunda Maroja*. Iz komedije su izdvojeni ulomci iz *Prologa Dugoga nosa* te prizor iz drugoga čina. Njima prethodi objašnjenje čitavog tematskog konteksta, uz definiciju pojmova ključnih za shvaćanje djela u cijelosti, poput *ljudi nazbilj* i *ljudi nahvao*, *fortune* i sl. Nakon svakog ulomka predviđena su pitanja za provjeru razumijevanja teksta, ali i pitanja usmjerena na iznošenje vlastitoga mišljenja i stavova o pročitanome. Kao pomoć pri oblikovanju vlastitog osvrta, učenicima može poslužiti i citat povijesnoga književnog kritičara F. Čale koji se nalazi na samome kraju uz kulturni prilog o Kastrapelijevu strip izdanju *Dunda Maroja*.

- Prema posljednjim podacima kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, na popisu obveznih književnih tekstova za cjelovito čitanje nalazi se Držićeva *Novela od Stanca*, dok se *Dundo Maroje* nalazi na izbornome popisu za cjelovito čitanje ili čitanje ulomaka.⁸³ U čitanci se stoga pristupa samo ulomku iz cjelokupnoga teksta uz prethodno navođenje svih podataka ključnih za shvaćanje konteksta radnje. U tabličnom prikazu jasno se definiraju i svi glavni likovi te njihove uloge, pa se u sklopu ove teme učenicima postavlja i nekoliko pitanja za provjeru razumijevanja teksta. Budući da se *Dundo Maroje* nalazi unutar posljednje

⁸¹ Dragica Dujmović Markusi, Sandra Rosetti-Bazdan, *Književni vremeplov 2*, Zagreb: Profil Klett, 2019. str. 189.

⁸² Isto. Str. 254.

⁸³ Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2019) *Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*
Izvor: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html

nastavne cjeline *Književnoga vremeplova*, Marin Držić izdvojen je ponovno kao najznačajniji predstavnik hrvatske renesanse književnosti.

5.3. Treći razred gimnazije

U sklopu treće nastavne cjeline obrađuje se Gundulićeva pastorala *Dubravka*.⁸⁴ Prilikom usporedbe s Držićevom *Tirenom*, posebno se ističu sličnosti vezane uz početak radnje, karakteristične likove, simboliku njihovih imena te zajednička obilježja petrarkističke ljubavne lirike, ali i razlike vezane ponajviše uz opis dubrovačke vlastele. U tu je svrhu, u sklopu nastavne cjeline *Okvira za slobodu*, priložen i ulomak iz teksta *Cvijeti Zuzorić*, Pavla Pavličića u kojemu se propituje odnos zbilje i literature u Gundulićevim i u Držićevim djelima. Od posebne je važnosti i ulomak iz Držićeva *Prvoga urotničkog pisma* na temelju kojega učenici tumače sliku o ondašnjoj dubrovačkoj vladi te ju uspoređuju s alegorijskim prikazom vlade u Gundulićevoj *Dubravki*. Ti se pisci tematiziraju i u sklopu pjesama Luke Paljetka koji na šaljiv način upotpunjuje sliku o dubrovačkim autorima i njihovim životima.

- Unutar znanstvene monografije o *Suvremenim pristupima poučavanju u osnovnim i srednjim školama* nalazi se članak Eni Surić Faber i Anite Žalac koje, baveći se pitanjem: *Što bi trebalo poučiti naše učenike kako bismo ih pripremili za život u 21. st?*, zaključuju kako je među najvažnijim ciljevima za ostvarenje toga upravo poticanje i razvijanje kritičkoga mišljenja.⁸⁵ Pri definiranju toga pojma, autorice se referiraju na Davida Kloostera koji u svome članku *Što je kritičko mišljenje?*, ističe bitnu razliku između razumijevanja informacija i ideja, od vještine kritičkoga mišljenja. Razumijevanje je primanje tuđih ideja i ugrađivanje u osobni mentalni sklop, ali ne i stvaranje novih vlastitih ideja, zaključaka i stavova.⁸⁶ Dakle kritičkim promišljanjem učenje je smisleno i trajno, i započinje tek onda kada učenik provjerava, ocjenjuje, proširuje i primjenjuje nove ideje te na taj način dolazi do vlastitih zamisli, vrijednosti i uvjerenja.⁸⁷ Jednak slijed poučavanja možemo primijetiti i u čitanci. U sklopu treće nastavne cjeline učenicima su pored polaznih dramskih tekstova ponuđeni drugi izvori književnih informacija pa čitaju Pavličićev tekst u kojemu autor iznosi svoje stavove o

⁸⁴ Dragica Dujmović Markusi, Sandra Rosetti-Bazdan, *Književni vremeplov 3*, Zagreb: Profil Klett, 2019. str. 98

⁸⁵ Marijana Češi, Mirela Barbaroša-Šikić, *Jezik, književnost i mediji u nastavi hrvatskoga jezika; Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*, Zagreb: Naklada Slap, 2008. str. 113.

⁸⁶ David Klooster, *Što je kritičko mišljenje?* Metodički ogledi : časopis za filozofiju odgoja, Vol. 9 No. 2, 2002.

⁸⁷ Isto.

odnosu zbilje i literature u Držićevim i u Gundulićevim djelima, vlastito tumačenje Držićeve motivacije za pisanje *Urotničkih pisama* te teze o razlozima nedostatka 14. i 15. pjevanja *Osmana*. Učenici također čitaju pjesme koje je o tim autorima napisao suvremeni pisac Luko Paljetak. Dakle, prvotni je cilj čitanje i razumijevanje novih, tuđih ideja, a potom ocjenjivanje, propitivanje i proširivanje istih u svrhu kreiranja vlastitoga kritičkog mišljenja. U tome im pomažu zadatci osmišljeni na način da učenike potaknu na suprotstavljanje izloženim tezama, ali i na dokazivanje određenih tvrdnji. Učenicima se ne nameću tuđe ideje i stavovi, oni se propituju i argumentiraju kako bi se oblikovalo vlastito mišljenje o pročitanoj. Te se spoznaje potom primjenjuju na sljedećoj tematskoj cjelini vezanoj uz slobodu govora, slobodu mišljenja i slobodu izražavanja, temama dakako važnima za samostalno donošenje odluka i cjeloživotno učenje uopće.

5.4. Četvrti razred gimnazije

U četvrtome razredu gimnazije nije predviđen rad na tekstovima Marina Držića, ali se pisac spominje u kontekstu šeste nastavne cjeline u kojoj se učenici prisjećaju svih književnih razdoblja i njihovih najbitnijih obilježja. Marina Držića ističe se ponovno kao najznačajnijega renesansnog dramatičara.

6. REZULTATI ANALIZE

Na skromnu zastupljenost drame u odnosu prema ostalim književnim rodovima Dragutin Rosandić ukazivao je objašnjavajući programske odrednice sadržaja nastave dramske književnosti, broj djela koja se interpretiraju i broj nastavnih sati koji se namjenjuju dramskoj književnosti.⁸⁸ Primjerice, u raspodjeli nastavnih sati za pojedine književne rodove od 5. do 8. razreda postojao je očigledan nerazmjer: za epiku 95 sati, za liriku 43 sata, a za dramu 3 sata, dok se u srednjoškolskim programima dramska književnost javlja u programskim cjelinama iz teorije i povijesti književnosti.⁸⁹

U novijim se nastavnim programima stanje popravlja. Na temelju analize koja se u ovome radu provela na četiri čitanke hrvatskoga jezika s fokusom na djela renesansnoga dramatičara Marina Držića, možemo govoriti o relativno dobroj zastupljenosti njegovih dramskih tekstova u gimnazijskoj nastavi književnosti. Od prvoga do četvrtoga razreda obrađuju se sljedeća njegova djela: *Novela od Stanca*, *Dundo Maroje i Skup*, a spominje se i *Tirena*. Međutim, od navedenih se tekstova detaljno obrađuje samo jedan, dok se ostala djela čitaju tek djelomično. Primjerice, najpoznatija Držićeva komedija *Dundo Maroje* obrađuje se u sklopu nastavne cjeline o hrvatskoj renesansnoj književnosti i pojavljuje se kao ogledni primjerak hrvatske renesansne komedije, ali je u čitanci predviđen rad samo na ulomcima iz *Prologa Dugog Nosa* te prizora iz drugog čina. Ulomak iz *Skupa* čita se u okviru povijesnoga pregleda komedije kao književne vrste, dok se *Tirena* tek spominje u kontekstu usporedbe s Gundulićevom *Dubravkom*, ali se ne čitaju njezini ulomci. U cijelosti se obrađuje samo *Novela od Stanca*.

Ukoliko bismo prilikom oblikovanja nastave pratili strukturu čitanke, ona bi najčešće odgovarala interpretativno-analitičkom metodičkom sustavu. Posebno se njeguje odnos između djela i primatelja (učenika). Od njih se gotovo u pravilu zahtijeva iznošenje vlastitoga mišljenja i doživljaja spram pročitana. Njihov je osobni kritički stav od posebne važnosti. On se izgrađuje postepeno, a u čitanci je potmognut pitanjima poput: *dokažite točnost navedene tvrdnje*, *usporedite navedene opise*, *suprotstavite tezama neke druge objektivno moguće razloge*, *predložite nekoliko aktivnosti za povećanje svijesti o toj tematici*, *dovedite u suodnos navedene pojmove*, *protumačite te razlike* i sl. Dakle učitelj nije jedini izvor znanja, mišljenje učenika uvažava se i potiče, a dijaloška metoda ima značajnu ulogu. Komunikacija je

⁸⁸ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005. str. 502

⁸⁹ Isto.

dvosmjerna i odvija se u fazama. Učenici uče znanstveno misliti što je zajedničko i problemsko-stvaralačkome sustavu čiji su elementi posebno naglašeni u nastavnoj cjelini *Okvira za slobodu* u kojoj je problematika vezana uz podvojeno tumačenje renesansne dubrovačke vlastele. Kako bi dokazali jednu ili drugu tezu i definirali vlastito mišljenje, učenici moraju provesti svojevrsnu istraživačku metodu. U tu ih se svrhu upućuje na pouzdane internetske stranice i popularne edukativne srednjoškolske portale. I sama se tematika djela često dovodi u vezu sa suvremenim društvom i aktualnim problemima. U skladu s time u čitankama se javljaju zadaci prikladni otvorenom metodičkom sustavu pa se tako u sklopu obrade *Novele od Stanca* učenicima nudi izbor sadržaja za pisanje. Primjerice, mogu izabrati između pisanja sažetka komedije u obliku SMS-poruke ili opisivanja načina na koji se zabavlja današnja mladež, ali i mnogih drugih ponuđenih tema uz popratnu objavu rezultata. Osim elektoničkih medija na koje se učenike upućuje prilikom istraživanja određene problematike, u samu strukturu čitanke uključeni su prikazi vizualnih medija poput ilustracija Dubravka Kastrapellija. Takvi su elementi pogodni za provedbu multimedijuskoga metodičkog sustava. Oluči li učitelj prilikom oblikovanja nastavnoga sata u potpunosti slijediti smjernice u čitanci, najzastupljeniji oblik rada bit će individualni, u manjoj mjeri frontalni, dok zadataka koji upućuju na rad u paru ili u skupini (za gradivo koje uključuje djela Marina Držića), nema. Od nastavnih metoda na koje se u čitanci izravno upućuje, u najvećoj je mjeri zastupljena ona govorna. Njome učenici reproduciraju ono što su stekli metodom rada na tekstu, čitanjem, uspoređivanjem, zapažanjem te metodom individualnoga rada.

Ovom smo analizom utvrdili kako forma navedenih priručnika smješta učenike u središte procesa učenja i poučavanja što je polazna osnova u načelima gimnazijskoga obrazovanja. Obrada gradiva određena smjernicama u čitankama odgovara metodičkim sustavima posebno usmjerenima na razvoj kritičkoga mišljenja i samostalnosti u rješavanju problema. Ti su ciljevi od izuzetne važnosti za nastavak obrazovanja i cjeloživotno učenje kakvu teži gimnazijski program. Dakle, strategije obrade dramske književnosti u ovim su srednjoškolskim udžbenicima vrlo svrhovite i detaljno osmišljene. Ipak, pitanje vezano uz način podučavanja književnosti ne bi smjelo biti odvojivo od problematike vezane uz količinu sadržaja pojedinačnih rodova. Stoga prilikom pripreme nastavnoga sata iz ovoga područja, osim temeljitosti i dobre organizacije, posebnu pozornost treba usmjeriti na inovativnost i motivaciju kojom bi se učenike potaknulo na daljnje čitanje dramskih tekstova. O velikoj potrebi za takvim pristupom svjedoči i empirijsko istraživanje o pristupu drami i položaju drame u suvremenome srednjoškolskom književnom odgoju provedeno u Gimnaziji Matije Antuna Reljkovića u

Vinkovcima tijekom školske godine 2016./2017., kojim je utvrđeno kako se dramski tekst nalazi na samome začelju književnih interesa mladih.⁹⁰ Rezultati istraživanja također su pokazali vrlo nisku primjenu motivacijskih tehnika pri pristupu dramskim tekstovima.⁹¹ Prilikom planiranja nastavnoga sata velika bi se pozornost zato trebala usmjeriti upravo na motivacijske postupke, posebice onda kada je riječ o starijoj književnosti koju je zbog svoje naravi puno izazovnije približiti interesima učenika.

⁹⁰ Marina Jozinović, Marko Ljubešić: *Pristup dramati i položaj drame u suvremenome srednjoškolskom književnom odgoju*. Tabula: časopis Filozofskog fakulteta u Puli, 2018.

⁹¹ Marina Jozinović, Marko Ljubešić: *Pristup dramati i položaj drame u suvremenome srednjoškolskom književnom odgoju*. Tabula: časopis Filozofskog fakulteta u Puli, 2018.

7. PRIJEDLOZI U OBRADI NASTAVE KNJIŽEVNOSTI

7.1. Pomicanje fokusa

Proučimo li obradu odabranih Držićevih tekstova u čitankama, primijetit ćemo uporabu strategija i uputa usmjerenih na ispunjavanje odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja koji se ponajprije odnose na stjecanje književnoteorijskih i književnopovijesnih znanja, na interpretaciju i vrednovanje književnoga teksta te na pronalaženje, iz različitih izvora, sadržaja i informacija o kojima učenik kritički promišlja i procjenjuje njihovu pouzdanost. Primjerice kod obrade *Novele od Stanca* učenicima su ponuđeni drugi izvori i komentari drugih pisaca o djelu koje su čitali. Oni potom samostalno procjenjuju korisnost tih izvora i iznose vlastito mišljenje o djelu. Čitaju se faktografski podaci vezani uz tekst i autora, uspoređuje ga se s drugim tekstovima, odgovara se na pitanja namijenjena provjeri razumijevanja teksta. Na kraju same obrade djela, javlja se ponuda kreativnih zadataka prema vlastitu izboru i prijedlog tema za istraživanje i komentar iz pozicije suvremenoga čitatelja.

Dakle, prilikom obrade ovih tekstova, u primarnome fokusu bilo je obuhvatiti sve najbitnije razine interpretacije i ispuniti očekivane odgojno-obrazovne ciljeve. Iako smo analizom utvrdili kako koncept čitanke doista u potpunosti odgovara tako postavljenim očekivanjima, zadatci koji uspostavljaju komunikaciju sa suvremenom i aktualnom tematikom i samim time pridonose kolektivnoj motivaciji učenika, ipak se obično javljaju na posljednjemu mjestu, nakon glavne obrade. Pravi je izazov za učitelja u okviru ograničenoga vremena temeljito obraditi sve razine književnoga djela, i pritom ostaviti dovoljno prostora za motivaciju učenika, posebice onda kada je količina književnih tekstova koji se obrađuju u sklopu toga gradiva već sama po sebi manja, što je slučaj kod dramske književnosti. Ne čude stoga podaci istraživanja koji su pokazali vrlo nisku primjenu motivacijskih tehnika pri pristupu dramskim tekstovima.⁹² Pomicanjem fokusa na samu motivaciju učenika već u uvodnome dijelu sata, ne bismo zanemarili druge bitne razine sadržaja koje moramo obraditi, već bismo ostvarili bolje uvjete za daljnje ispunjavanje nastavnih aktivnosti. Ukoliko postignemo pažnju učenika već na samome početku, veće su mogućnosti za lakše i aktivnije odrađivanje zadaća koje slijede u nastavku. Motivacija, kao jedna od najvažnijih metodičko-didaktičkih dionica zasigurno se ostvaruje i povezivanjem književnoga djela s aktualnom tematikom, zbog toga je od izuzetne važnosti sadržaj nastave povezati s kontekstom današnjega vremena i istaknuti ono što djelo

⁹² Isto.

govori danas i što bismo htjeli da ono govori danas. Renesansa, kao razdoblje koje je u velikoj mjeri obilježio intelektualni pokret i zanimanje za sebe, za vlastitu slobodu ali i druge ljude, njihove potencijale kao i njihove slabosti, vrlo je plodno tlo za uspostavljanje takve vrste komunikacije sa suvremenim čovjekom. Poruka koju književno djelo šalje današnjemu čitatelju od posebne je važnosti.

7.2. Opseg sadržaja, postupci izvođenja, razvitak obrazovne tehnologije

Iako se u novijim nastavnim programima položaj drame poboljšava, nameće se pitanje zašto se prilikom obrade pojedinačnih književnih sadržaja dramska književnost kvantitativno zapostavljala. Dramska književnost sadrži mnoštvo specifičnih elementa koji mogu pozitivno utjecati na razvoj učenikovih sposobnosti i vještina. Ona podrazumijeva scenski odgoj koji je vrlo pogodan za unaprjeđenje retorike, tzv. umijeća govorenja. Samim time, otvara mogućnost izvođenja javnih nastupa i pospješuje kvalitetu govorne interpretacije općenito, što će, neovisno o daljnjem učenikovom usmjerenju po završetku srednjoškolskoga obrazovanja biti od velike koristi jer način na koji se izražavamo u društvu oblikuje predodžbu o nama samima, ali i pruža mogućnost da artikuliramo svoje osobne stavove, misli i želje. Stoga, kada je riječ o prijedlozima koji se tiču Nastavnoga plana i programa, posebno bi trebalo istaknuti upravo ujednačeniju zastupljenost književnih rodova.

S obzirom na stanje goleme zastupljenosti društvenih medija danas i značaja digitalnih sadržaja u svakodnevnome životu, naglasak bi se trebao staviti na pozitivne učinke koje ti alati mogu imati. Profesor Bežen ističe kako je u razvitku obrazovne tehnologije pojava novih medija uvijek donosila i nove izvore znanja i metode u poučavanju i učenju.⁹³ Njima možemo osuvremeniti obradu nastave književnosti, povezati nastavni sadržaj s aktualnim interesima mladih, i tako motivirati učenike. Primjena suvremene tehnologije u većoj mjeri, također je jedan od prijedloga koji može imati vrlo povoljan učinak u procesu učenja i poučavanja. Od velike bi važnosti također bilo pronaći prostor u nastavi tijekom kojega bi se s učenicima razgovaralo o sigurnosti prilikom korištenja raznih medija u slobodno vrijeme.

Kako bismo bili u tijeku s vremenom i s njegovim napretkom, te se što adekvatnije služili takvom vrstom tehnologije u nastavi, nužne su učestalije obavezne radionice i poučavanja

⁹³ Ante Bežen, *Metodika znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: 200., str. 293

učitelja koja će ih osposobiti za takvu modernizaciju nastavnoga procesa. Takve su težnje u skladu s učiteljem opisanim u Nacionalnome kurikulumu za gimnazijsko obrazovanje u kojemu se objašnjava kako je ključna uloga učitelja kao osobe, na najvišoj razini svojih profesionalnih znanja i predanosti stvarati okružje koje najbolje odgovara potrebama učenika i razvoju njihove kompetencije za cjeloživotno napredovanje i učenje.⁹⁴

Interdisciplinarni postupci u analizi književnosti mogu znatno utjecati na kvalitetu razumijevanja teksta i uklapanja njegova sadržaja u širi kontekst. Proučavajući književnost kroz prizmu drugih disciplina i znanosti poput primjerice filozofije, psihologije, umjetnosti i sl., proširujemo njihovo znanje na područje drugih djelatnosti koje su od velike važnosti za cjeloživotno učenje. Kao konkretan primjer takvoga pristupa možemo navesti pozitivističku analizu djela. Pozitivizam je smjer u filozofiji koji se temelji na znanstvenoj metodi proučavanja književnoga djela, čiji teoretičari smatraju kako se sistematskim sakupljanjem činjeničnih podataka o autoru na koncu u potpunosti shvaća i rekonstruira neko književno razdoblje u prošlosti.⁹⁵ Dragutin Rosandić navodi kako se prilikom proučavanja pisca na satu književnosti u obzir uzimaju njegov stvaralački portret, kritički tekst o piscu, autobiografski zapis, piščeva poetika i drugi sadržaji čijim se izmjenjivanjem prevladava upravo „pozitivistički biografizam“.⁹⁶ Dakle, učenici se u načelu već susreću s elementima pozitivističke analize pa bi definiranjem toga oblika rada i detaljnijim upoznavanjem s njegovim glavnim načelima učenicima omogućili da iskustveno uoče tu međusobnu povezanost i korelaciju humanističkih znanosti, i smjeste književno djelo u širu sliku stvarnosti.

7.3. Suvremeni metodički sustavi

Kako bismo učenicima osigurali rad u što poticajnijem okruženju prilagođenom današnjim potrebama, u obzir treba uzeti i stalni razvoj metodičkih sustava, pa s obzirom na nove teorije učenja i poučavanja, razlikujemo suvremene metodičke sustave. Takvi sustavi podrazumijevaju drugačije metode rada od onih tradicionalnih i u fokus stavljaju suvremene strategije kojima se postižu ciljevi nastave. Važnost tih postupaka profesor Bežen istaknuo je

⁹⁴ Nacionalni kurikulum za gimnazijsko obrazovanje (2017) Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja

⁹⁵ Beker, Miroslav; *Povijest književnih teorija*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979.

⁹⁶ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005. str. 577

objašnjavajući kako suvremena didaktika umjesto naziva metodički sustav koristi upravo naziv strategija.⁹⁷

U svome je pedagozijskome istraživanju o *Otvorenoj nastavi kao teorijskome konstrukt* Slavica Bašić koncept otvorenoga sustava objasnila težnjom modernome obrazovanju te usmjerenošću na mogućnosti, potrebe, interese i prava učenika, na povezanost škole i života, na aktivno sudjelujuće oblike učenja i samoodređenje pojedinca.⁹⁸ Dakle, otvoreni je sustav vid suvremenoga pristupa u odgoju i obrazovanju kod kojega se naglasak stavlja na potrebe učenika. S obzirom na to da on u svojoj biti napušta tradicionalnu organizaciju nastave, otvoreni sustav može djelovati progresivno i nekonvencionalno. Međutim, tom bi se prigodom bilo dobro prisjetiti izazova s kojim se susreće svaki učitelj hrvatskoga jezika i književnosti, a to je ocjenjivanje školske zadaćnice, eseja ili sastava. Odstupanja od gramatičke i pravopisne norme lako je odrediti, no kada je riječ o učenikovom osobnom doživljaju nekoga djela, takvo ocjenjivanje često je vrlo zahtjevno. Otvoreni metodički sustav nudi nov i drugačiji način ocjenjivanja.⁹⁹ On podrazumijeva validaciju unaprijed određenih ciljeva nastave, koji se provjeravaju anketnim pitanjima za pojedinca ili skupinu. Karakteristično je za ovaj sustav i uzajamno vrjednovanje samih učenika, u kojemu učitelj verificira njihove odluke.¹⁰⁰ Među suvremenim metodičkim sustavima pored otvorenoga, svakako valja istaknuti komunikacijski, multimedijски i timski. Svaki od njih utemeljen je na određenim oblicima rada koji posebno pogoduju zahtjevima suvremenoga nastavnog procesa. Primjerice, komunikacijski sustav usmjeren je na lanac komunikacijskih situacija koje se ostvaruju primjenom različitih oblika rada, individualnog, tandemskog skupnog, dok multimedijски sustav uključuje različite medije kojima se prenosi umjetnička poruka. U timskome sustavu sudjeluje više učitelja, a samim time i više nastavnih predmeta.¹⁰¹ Upravo se njime postiže veća integracija interdisciplinarnosti u obradi nastavnog sadržaja kakvoj trebamo težiti.

⁹⁷ Ante Bežen, *Metodika - znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Profil, Zagreb, 2008., str. 296

⁹⁸ Slavica Bašić, *Otvorena nastava kao teorijski konstrukt*, Pedagozijska istraživanja, Vol. 3 No. 1, 2006, str. 21

⁹⁹ Dragutin Rosandić, *Metodika književnoga odgoja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005. str. 209

¹⁰⁰ Benjak Mirjana. Ljubešić, Marko: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Zagreb: Školska knjiga, 2013., str 214

¹⁰¹ Benjak Mirjana. Ljubešić, Marko: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Zagreb: Školska knjiga, 2013., str. 210

7.4. PRIJEDLOG NASTAVNE PRIPREME

U ovome se radu nastoji dati što bolji uvid u to kako podučavamo književnost danas. Ova je nastavna priprema zato osmišljena na način da odgovora zadanoj formi i pravilima Nastavnoga plana i programa. U sklopu je točno zadanih okvira koji pretpostavljaju djelomično čitanje odabranog književnog djela i korištenje konkretno predviđenoga udžbenika. S obzirom na tako definirani koncept, cilj je bio napraviti što bolju verziju nastavne pripreme s onime što je na raspolaganju, u okviru vremena koje je na raspolaganju. Među sredstvima i pomagalicama koji će se u nastavnoj pripremi koristiti, stoga je i trenutno aktualna čitanka-udžbenik *Književni vremeplov 2*. Riječ je o čitanci koju i sada posjeduju nastavnici i uz pomoć nje oblikuju sat. U ovome će se radu ona koristiti za čitanje dvaju ulomaka iz Držićeva *Dunda Maroja*.

Komedija *Dundo Maroje* od posebnoga je značaja za cjelokupnu renesansnu književnost, no u čitanci je predviđen rad samo na njezinim ulomcima. Takva će se okolnost nastojati sagledati kao prednost koja otvara prostor za razradu dinamičnog i motivirajućeg sata književnosti u kojemu će se predstaviti osnovne ideje djela, upoznati s radnjom i likovima te njihovim osobinama. Uključivanjem drugih medija u razgovor o djelu nastojat će se prikazati aktualnost tako oblikovane radnje i osobina njezinih protagonista u suvremenome svijetu. Dijaloška metoda zauzet će posebno mjesto zbog izbora metodičkoga sustava, koji je prema analizi čitanke najzastupljeniji, ali posebice iz težnje da se naglasak stavi na učeniku kao važnom sugovorniku čije se mišljenje poštuje. Fokus je na učionici kao sigurnome mjestu u kojemu se svakog učenika jednako čuje i vidi te potiče na iznošenje vlastitih stavova i razmišljanja. Ne postoji ispravan i pogrešan odgovor kada je riječ o individualnome doživljaju djela. S obzirom na naglasak koji gimnazijski obrazovni program stavlja na nastavak obrazovanja, dijaloška je metoda posebno pogodna za pripremanje učenika na daljnje školovanje u kojemu je od velike važnosti spremnost na slobodno izražavanje vlastitoga mišljenja i iskazivanje vlastitih stavova i doživljaja kojima će istaknuti od drugih.

1. DOŽIVLJAJNO-SPOZNAJNA MOTIVACIJA

Uvodni dio sata započet će zajedničkom igrom u kojoj učenici trebaju zamisliti situaciju u kojoj pišu ispit znanja. Izbor pitanja koja će se na njemu naći, ovisit će o izvlačenju prethodno dobivenih štapića (šibica). Koncept igre vrlo je jednostavan:

- svaki par u klupi dobit će po dvije šibice od kojih će jedna biti kraća. Šibice se postavljaju tako da im se vidi samo vrh, dok je ostatak skriven ispod dlana. Svaki učenik ima samo jednu priliku za izvlačenje. Ukoliko izvuče duži kraj, dobit će upravo ona pitanja koja zna jako dobro, no ukoliko izvuče kraći, zadesit će ga baš ona pitanja na koja ne zna odgovoriti.

Nakon što svi izvuku svoj štapić, postaviti će im se sljedeća pitanja?

- *Jeste li se ikada našli u sličnoj situaciji?*
- *Kako ste se osjećali nakon izvlačenja štapića?*
- *Jeste li mogli utjecati na ishod, ili je izvlačenje dužega kraja bila stvar „puke sreće“?*
- *Slažete li se s izjavom da je „sreća“ promjenjive naravi?*
- *Jeste li već čuli za frazem „izvući deblji kraj“?*
- *Biste li nakon izvlačenja dužega kraja, svejedno pokušali riješiti ispit, ili biste odmah odustali?*

(Cilj ovako zamišljene doživljajno-spoznajne motivacije bio je učenika iskustveno povezati s motivom *fortune* (sreće), koja je od velike važnosti za književno djelo, potičući istovremeno osjećaje koje je *fortuna* izazvala kod glavnoga lika. Pritom se učenici mogu lakše povezati s glavnim pokretačem radnje i razviti interes za daljnji tijek radnje.)

2. NAJAVA TEKSTA I LOKALIZACIJA

Nakon što učenici odgovore na postavljena pitanja, učiteljica čita sljedeće stihove:

- *Ah, srječo, moja srječo, fortuna draga, sad znam er se mnom špotaš; očito vidim er se sa mnom salacaš, i vidim er me ljubiš; bogme me ljubiš; a ja, ži mi, ja tvoj, mahnit sam za tobom. A tko me je dosle pitao bokuni popovskijemi nego ti? A sad me malo poognjijevi, - zašto?*

Potom im postavlja pitanja:

- *Komu se obraća lik ovim stihovima?*
- *Prepoznajete li o kojemu je govornome području riječ?*
- *Možete li se poistovjetiti s osjećajima kroz koje prolazi lik obraćajući se „fortuni“?*

Učiteljica potom objašnjava kako je riječ o stihovima Pometa Trpeze, glavnoga pokretača radnje u dramskome djelu Marina Držića, *Dundo Maroje*. Naslov i autora učiteljica piše na

ploču, a učenici prepisuju. Budući da je obrada ovoga dramskoga djela predviđena radom na ulomcima, te je dijelove važno povezati u širi kontekst drame i iznijeti osnovne informacije o radnji i likovima. Zato učiteljica prije početka interpretativnoga čitanja iznosi kratak sažetak čitave radnje i smješta ulomak koji će se čitati na satu, u strukturu cjelokupne drame. Na ploču će zabilježiti osnovne književne elemente.

3. INTERPRETATIVNO ČITANJE

Slijedi čitanje prvoga ulomka komedije. U tu svrhu učenici će otvoriti svoje čitanke. Prvi je ulomak dio teksta iz *Prologa Dugog Nosa*. Pripovjedač je negromant (čarobnjak) koji opisuje svoje putovanje u Stare Indije, čudesnu zemlju na kraju svijeta u kojoj pored prirodnih ljepota nailazi na predivne ljude, vrijedne, razumne, mudre, ljude dobroga srca i blage naravi. Nakon zajedničkoga čitanja, učiteljica će kratko upitati:

- *Asocira li vas ovako opisana zemlja na neko fizički stvarno mjesto koje ste posjetili ili biste htjeli posjetiti?*
- *Koje vrline krasi ljude „nazbilj“ i možete li se sjetiti neke javne ličnosti ili osobe iz vaše okoline koja bi odgovarala takvome opisu?*
- *U daljnjem dijelu Prologa, negromant opisuje ljude suprotnih vrlina i naziva ih ljudima „nahvao“, pretpostavljate li o kakvim je osobinama riječ?*

Nakon što učenici odgovore na postavljena pitanja, učiteljica glavne motive bilježi na ploču. Potom slijedi čitanje ulomka iz drugoga čina komedije u kojemu lik Pometa pripovijeda svoju teoriju o umijeću dobroga življenja – *akomodavanja* tj. prilagođavanja prevrtljivoj *fortuni* (sreći).

4. EMOCIONALNO-INTELEKTUALNA STANKA

U ovoj fazi sata učenici sabiru dojmove o onomu što su upravo pročitali o Pometovoj filozofiji *akomodavanja* i njegova odnosa s *fortunom*.

5. OBJAVLJIVANJE I KOREKCIJA DOŽIVLJAJA

Učenike će se potom zamoliti da se prisjete svoga odgovora na pitanje postavljeno tijekom doživljajno spoznajne motivacije:

- *Biste li nakon izvlačenja dužega kraja, svejedno pokušali riješiti ispit i „akomodirali“ se novonastaloj situaciji, ili biste odmah odustali?*

Nakon što učenici promisle o svome odgovoru, upitat će ih se sljedeće?

- *Mislite li da je mudro nastaviti pokušavati u čemu čak i onda kada nam sreća okrene leđa?*
- *Slažete li se s frazom „Na mucu se poznaju junaci“?*
- *Pojasnite sljedeće stihove iz ulomka: „Ma se je trijeba s bremenom akomodavat; trijeba je bit vjertuožu tko hoće renjat na svijetu.“ Slažete li se s tom tvrdnjom?*
- *Hrvatska književna povjesničarka Dunja Fališevac jednom je prilikom rekla kako Pomet na sebi svojstven način prkosi okolnostima, negativne osjećaje prevladava ironijom i humorom i zato iz teških situacija izlazi nepovrijeđen, trijumfira nad svojim nevoljama i ljudima koji ih uzrokuju.¹⁰² Pokušavate li se i vi ponekad sa svojim životnim izazovima nositi humorom?*

(Postavljena pitanja za cilj imaju spoznaju o poruci koju protagonist upućuje u djelu, a koja govori o tome kako čovjek, da bi opstao na ovome svijetu, mora biti svojevrstan virtuoz, mora se prilagoditi novonastaloj životnoj situaciji i njome se ophoditi mudro, promišljeno i razborito.)

6. INTERPRETACIJA

Interpretacija započinje osvrutom na Pometovu filozofiju o umijeću dobrog življenja..

- *Prisjetite se kako Pomet objašnjava svoju filozofiju „akomodavanja“.*
- *Smatrate li da su za ostvarenje željenoga cilja dozvoljene sve metode? Naprimjer, biste li bili u stanju varati na ispitu kako biste ga položili?*

¹⁰² Milan Ratković, Dunja Fališevac, *Lektira dostupna svima*, Zagreb: Sys print, 1996, str. 15.

- Na osnovu onoga što saznajemo iz pročitanih ulomaka, što mislite, kako bi na prethodno pitanje odgovorio čovjek nazbilj, a kako čovjek nahvao? Argumentirajte svoj odgovor.

Učenici će ključne pojmove zabilježiti u bilježnicu. Zatim će dobiti nastavne listiće koji će im služiti prilikom daljnje interpretacije djela. Za potrebe ovoga sata, za učenike je posebno osmišljen strip koji ilustrira suvremeni prikaz jedne situacije iz svakodnevnog života:

NASTAVNI LISTIĆ:

Pažljivo prouči strip:

1. Što strip tematizira?
2. Nailazimo li u Držićevu *Dundu Maroju* na sličnu situaciju? Objasni.
3. Što se nalazi u središtu radnje Držićeva *Dunda Maroja*?
4. Obratite pozornost na mjesto u kojemu je smještena radnja posljednje sličice stripa. Osuđujete li Mara za ono što je on učinio svome ocu?
5. Možete li se prisjetiti neke medijski popraćene situacije ili događaja iz vaše okoline u kojoj je došlo do sukoba između mladih i starijih generacija?
6. Zamislite da se radnja Držićeve komedije odvija u sadašnjemu vremenu. Na koji biste način, danas dostupne digitalne medije poput društvenih mreža, iskoristili da pomognete Dundu Maroju pronaći sina u velikome Rimu?
7. Na 114. str. vaše čitanke pročitajte najvažnije podatke iz Držićeva životopisa. Mislite li da je uporište i inspiraciju za pisanje *Dunda Maroja*, autor crpio iz vlastitoga života? Obrazložite svoj odgovor.
8. Marin Držić komediju piše ondašnjim narodnim dubrovačkim govorom, miješajući istovremeno različite jezike i narječja kako bi ih prilagodio pojedinim likovima. Sljedeće njegove stihove sada, prema vašem izboru, prilagodite standardnome jeziku ili vašemu svakodnevnom govoru. Pritom možete koristiti žargonizme, dijalektizme i druge riječi koje inače koristite u razgovornome stilu. Odgovore zabilježite na linije ispod stiha.

„Nije ga imat dinâr, er vidim mnoge s dinarmi potištene; nije ga bit doktor, er vidim mnoge te brigade fantastike; nije ga bit junak s mačem u ruci, er su ti većekrat ali ubijeni ali ih su pune tamnice; nije ga bit poeta ni komedije umjet činit, er tizijem svak ore i na svaki ga pijer hoće operat, kao bastaha...“

9. Kako tumačite prethodne stihove? Slažete li se s njima?

10. Mislite li da je za rad na nama samima i istraživanju sebe i svijeta oko sebe, od velike koristi čitanje književnih djela poput Držićeva *Dunda Maroja*? Zašto?

11. SINTEZA

Kako bismo utvrdili razumijevanje i usvojenost svih ključnih pojmova i motiva, u ovoj fazi sata učenici će formirati tri skupine. Svaka od njih dobit će zadatak scenski uprizoriti jednu od tri zadane teme. Prije toga, učenici se trebaju prisjetiti koja dva tipa komedije dominiraju renesansnim kazališnim pozornicama. Nakon toga, učenici će po uzoru na komediju umijeća (*commediu dell'arte*) bez prethodnoga uvježbavanja izvesti glumačku improvizaciju. Nakon što se pripreme za izvedbu i podijele uloge, svaka će skupina izložiti jedan od zadanih prizora:

- 1. SKUPINA: Pomet razgovora s personificiranom *fortunom*
- 2. SKUPINA: Ljudi *nazbilj* suprotstavljaju se ljudima *nahvao*
- 3. SKUPINA: Prvi susret Mara i Dunda Maroja u Rimu

Kako bi svi učenici bili uključeni u izvedbu, pored glavnih glumaca na sceni se mogu javiti i drugi likovi koji se javljaju u ostatku djela. Učenici se pritom mogu koristiti razgovornim stilom, svečanim govorom ili narječjem, kao i motivima kojima će osuvremeniti svoju izvedbu i potaknuti razvoj mašte. Cilj je zadatka prisjetiti se važnih događaja i ključnih motiva te na zabavan način prikazati osnovne ideje djela. Zbog velike slobode u formi, pretpostavlja se slijed triju vrlo komičnih, dinamičnih i kreativnih izvedbi osmišljenih na licu mjesta.

12. ZADACI ZA SAMOSTALAN RAD KOD KUĆE

U posljednjoj fazi sata učenike će se upitati znaju li odakle dolazi naziv strip. Pojasnit će se kako strip, likovno-književni oblik popularne umjetnosti, dolazi od engleske riječi *comic strip* i označava komičnu vrpcu.¹⁰³ Zbog svojega je komičnoga karaktera stoga izvrstan alat za ilustraciju prizora preuzetog iz književne vrste komedije. Ilustracija s kojom su se susreli u interpretacijskoj fazi sata, izrađena je putem Strip Stvoritelja na mrežnoj stranici:

<https://www.storyboardthat.com/hr/comic-kavu>

Njihov je zadatak da uz pomoć istoga alata samostalno osmisle vlastiti strip čija će tematika biti vezana uz događaje u komediji. Primjerice mogu izabrati osobu iz javnoga života koja bi svojim osobinama odgovarala opisu suvremenoga Pometa. Svoj izbor sadržaja i ilustraciju stripa prezentirat će ostatku razreda na početku sljedećeg školskog sata.

Detaljna izvedba nastavne pripreme nalazi se u prilogu rada.

¹⁰³ Strip. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/strip> Pristupljeno: 8.9.2024.

7. ZAKLJUČAK

Ljubav prema književnosti razvija se od vrlo malih nogu. Osim svoje obrazovne uloge, iskustvo čitanja književnoga djela nudi pregršt doživljaja, od upoznavanja s vremenom u kojemu je pisac živio, s mjestima u kojima je boravio, do ljudi i kultura s kojima se susreo. Stvarnim, doživljenim pričama, ili pak zamišljenim svjetovima koje je maštovito konstruirao pridružujući im fiktivne likove koje je unutar njih oživio. Putem književnosti učenik raste i stvara spoznaje o drugima, ali i o samome sebi preispitujući vlastite misli i osjećaje spram pročitana. No kako bi učenik otkrio sve ono što mu književnost pruža i razvio se u cjeloživotnoga čitatelja, važnu ulogu ima škola kao obrazovna ustanova, mjesto na kojemu se već od najnižih razreda uspostavlja kontakt između učenika i književnoga djela. Učitelj u tome procesu ima iznimno važnu ulogu, ali je sama obrada književnosti u velikoj mjeri uvjetovana točno zadanim ciljevima učenja, sadržajima, njihovim omjerom i organizacijom.

Na temelju analize nastavnoga izvora koji objedinjuje tako postavljena pravila, došli smo do sljedećih zaključaka: čitanke zadovoljavaju visoko postavljene didaktičko-metodičke standarde i zahtjeve, obuhvaćaju strategije posebno usmjerene na razvoj kritičkoga i znanstvenoga mišljenja, potiču na samostalnost u rješavanju problema, autonomnost i analitičnost te razvoj drugih raznolikih i komplementarnih znanja i vještina kakvima teži gimnazijski obrazovni program. Iako se spominju mnoga Držićeva djela, obrađeni kanon od prvoga do četvrtoga razreda podrazumijeva njih ukupno tri, dok se u cijelosti čita samo jedno, stoga se prijedlozi izneseni nakon analize, ponajprije tiču zastupljenosti određenih književnih sadržaja, ali i općenito ujednačenijega omjera književnih rodova. Smjernice i zadatci u čitanci postavljeni su tako da u najvećoj mjeri odgovaraju interpretativno-analitičkom metodičkom sustavu pa je u skladu s time izrađena i nastavna priprema kao praktični prilog ovom radu. Među ostalim prijedlozima posebno se ističe važnost uvodne motivacije kao jedne od najvažnijih dionica nastavnoga sata, ali i povezivanje književnoga sadržaja sa suvremenom tematikom. Dakle, koncept analiziranih čitanke udovoljava zadanim potrebama učenika, no i dalje postoji prostor za njihov daljnji razvoj i usmjereniju, kvalitetniju i suvremeniju prilagodbu interesima mladih.

8. LITERATURA

- Bašić Slavica, *Otvorena nastava kao teorijski konstrukt*, Pedagogijska istraživanja. 2006.
- Bežen, Ante: *Metodika znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Profil, Zagreb, 2008.
- Benjak Mirjana. Ljubešić, Marko: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Školska knjiga, Zagreb, 2013.
- Beker, Miroslav: *Povijest književnih teorija*. Sveučilišna naklada Liber. Zagreb. 1979.
- Češi, Marijana. Barbaroša-Šikić, Mirela: *Jezik, književnost i mediji u nastavi hrvatskoga jezika; Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*, Naklada Slap, Zagreb, 2008.
- Čale, Frano: *Interpretacije djela Marina Držića*, Ključa za književno djelo, Školska knjiga, Zagreb, 1971.
- Dujmović-Markusi, Dragica. Rosetti-Bazdan, Sandra: *Književni vremeplov 1*, Profil Klett, Zagreb. 2019.
- Dujmović-Markusi, Dragica. Rosetti-Bazdan, Sandra: *Književni vremeplov 2*, Profil Klett, Zagreb. 2019.
- Dujmović-Markusi, Dragica. Rosetti-Bazdan, Sandra: *Književni vremeplov 3*, Profil Klett Zagreb, 2019.
- Jozinović, Marina. Ljubešić, Marko: *Pristup drami i položaj drame u suvremenome srednjoškolskom književnom odgoju*. Tabula: časopis filozofskog fakulteta u Puli, 2018.
- Kotruljević, Benedikt: *Knjiga o vještini trgovanja*, Hrvatski računovođa, Zagreb-Dubrovnik, 2009.
- Klooster, David: *Što je kritičko mišljenje? Metodčki ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 2002.
- Pingel, Falk: *UNESCO Vodič za reviziju i istraživanje udžbenika*, Zagreb: IBIS grafika d. o. o., 2000, (mrežno izdanje prevedene knjige)
- Ratković, Milan. Fališevac, Dunja: *Lektira dostupna svima*, Sys print, Zagreb, 1996
- Rosandić, Dragutin: *Metodika književnoga odgoja*. Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Švelec, Franjo: *Komički teatar Marina Držića*, Matica hrvatska, Zagreb, 1968.
- Težak, Stjepko: *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Dujmović-Markusi, Dragica. Rosetti-Bazdan, Sandra: *Književni vremeplov 1*, Zagreb: Profil Klett, 2019.
- Ostali izvori:
- Katalog odobrenih udžbenika za gimnazije. Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO] (2023.) (<https://mzo.gov.hr/vijesti/ministarstvo-znanosti-i-obrazovanja-objavljuje-katalog-odobrenih-udžbenika-za-osnovnu-skolu-gimnazije-i-srednje-strukovne-skole-za-sk-god-2023-2024/5520>)

Nacionalni kurikulum za gimnazijsko obrazovanje (2017) Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja (<https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/srednjoskolski-odgoj-i-obrazovanje/gimnazije/460>)

Ministarstvo znanosti i obrazovanja [MZO]. (2019) *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html)

Renesansa, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52451>)

Novela od Stanca, Leksikon Marina Držića (<https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/novela-od-stanca/>)

Renesansa, Leksikon Marina Držića (<https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/renesansa/>)

Skup, Leksikon Marina Držića (<https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/skup/>)

Strip. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (<https://enciklopedija.hr/clanak/strip>)

9. SAŽETAK

Svrha ovoga rada bila je istražiti kako podučavamo književnost danas i što činimo kako bismo djela starije hrvatske književnosti približili interesima mladih. Iz toga je razloga u radu proučavan metodički pristup književnom kanonu Marina Držića, jednoga od najznačajnijih hrvatskih renesansnih komediografa. Obrada njegovih djela analizirala se u sklopu čitanke kao temeljnog nastavnog izvora koji objedinjuje sve didaktičko-metodičke zahtjeve. Na temelju rezultata analize, izneseno je nekoliko mogućih prijedloga za izvedbu sata književnosti s naglaskom na doživljajno-spoznajnoj motivaciji kao posebno važnoj dionici koja u velikoj mjeri utječe na povezivanje učenika s djelom, a samim time i na kvalitetu izvođenja daljnjih aktivnosti. Kao praktičan prilog radu, osmišljena je i nastavna priprema za izvođenje Držićeve komedije *Dundo Maroje*. U zaključnome se dijelu iznose zapažanja i osvrti na provedenu analize.

10. SUMMARY

The purpose of this paper was to explore how we teach literature today and what we do in order to bring works of older Croatian literature closer to the interests of young people. That's why, the paper examined the methodological approach to the literary canon of Marin Držić, one of the most important Croatian Renaissance playwrights. The analysis of his works was conducted within the framework of the classbook as the primary teaching resource that integrates all didactic-methodical requirements. Based on the analysis results, several possible suggestions for conducting literature classes were presented, with an emphasis on experiential-cognitive motivation, which is especially important as it greatly influences the connection between students and the work, thereby impacting the quality of further activities. As a practical contribution to the paper, a teaching preparation was developed for the performance of Držić's comedy *Dundo Maroje*. The concluding section presents observations and reflections on the conducted analysis.

11.PRILOZI

NASTAVNI ODSJEČCI	AKTIVNOST UČITELJA	AKTIVNOST UČENIKA	IZVORI, METODE, OBLICI
Doživljajno-spoznajna motivacija (5min)	<p>Uvodni dio sata započinje zajedničkom igrom. Učiteljica se obraća učenicima i objašnjava koncept aktivnosti:</p> <p><i>Dobar dan svima! Današnji sat otvorit ćemo jednom igrom. Za početak bih vas zamolila da se prisjetite situacije u kojoj ste se zasigurno barem jednom pronašli: Dolazite na ispit i nestrpljivo iščekujete pitanja u nadi da će vas zadesiti baš ona koja ste jako dobro naučili jer ste tijekom učenja poneka ipak preskočili. No izbor tih pitanja ovisit će o izvlačenju štapića.</i></p> <p>Učiteljica potom svakom paru u klupi dijeli po dva štapića (šibice), pojašnjavajući:</p> <p><i>Svatko od vas sada ima samo jednu priliku za izvlačenje. Cilj je izvući duži kraj kako biste dobili pitanja na koja ste se dobro pripremili. Šibice ćete svome kolegi/kolegici u klupi postaviti tako da im se vidi samo vrh, dok je ostatak skriven ispod dlana.</i></p> <p>Nakon što učenici završe, upitat će ih sljedeće:</p> <p>- Jeste li se ikada našli u sličnoj situaciji?</p> <p>- Kako ste se osjećali nakon izvlačenja štapića?</p>	<p>Učenici slušaju.</p> <p>Učenici zamišljaju.</p> <p>Učenici odgovaraju na pitanja. Neki od mogućih odgovora:</p> <p><i>Da/ne</i></p> <p><i>Zadovoljno/razočarano/veselo/ljutito</i></p>	<p>frontalni oblik rada</p> <p>govorna metoda (monološka)</p> <p>metoda objašnjavanja</p> <p>metoda slušanja</p> <p>metoda imaginacije individualni oblik rada</p> <p>metoda objašnjavanja</p> <p>govorna metoda (dijaloška)</p> <p>metoda doživljavanja</p>

	<p>- Jeste li mogli utjecati na ishod, ili je izvlačenje dužega kraja bila stvar „puke sreće“?</p> <p>-Slažete li se s izjavom da je „sreća“ promjenjive naravi? Objasnite svoj odgovor.</p> <p>- Jeste li već čuli za frazem „izvući deblji kraj“? Što on označava?</p> <p>-Biste li nakon izvlačenja dužega kraja, svejedno pokušali riješiti ispit, ili biste odmah odustali?</p>	<p>Ishod je bio „stvar“ sreće.</p> <p>Da/ne Sreća nam se ponekad osmijehne, a ponekad ne.</p> <p>Da/ne On označava situaciju u kojoj smo prošli lošije (“nadrपालi“smo)</p> <p>Pokušali/odustali</p>	<p>metoda zaključivanja</p> <p>metoda objašnjavanja</p> <p>metoda objašnjavanja</p>
<p>Najava teksta i lokalizacija (3 min)</p>	<p>Nakon što učenici odgovore na postavljena pitanja, učiteljica čita sljedeće stihove:</p> <p>„Ah, srječo, moja srječo, fortuna draga, sad poznamer se mnom špotaš; očito vidim er se sa mnom salacaš, i vidim er me ljubiš; bogme me ljubiš; a ja, ži mi, ja tvoj, mahnit sam za tobom. A tko me je dosle pitao bokuni popovskijemi nego ti? A sad me malo poognjijevi, - zašto?“</p> <p>Učiteljica potom postavlja pitanja:</p> <p>-Komu se obraća lik ovim stihovima?</p> <p>-Prepoznajete li o kojemu je govornome području riječ?</p> <p>-Možete li se poistovjetiti s osjećajima kroz koje prolazi lik obraćajući se “fortuni“?</p> <p>Učiteljica potom objašnjava kako je riječ o</p>	<p>Učenici slušaju</p> <p>Učenici odgovaraju na pitanja Mogući odgovori:</p> <p>Obraća se fortuni</p> <p>Da/ne Dubovačkome govornom području/novoštokavskom (ijekavskom)</p> <p>Da/ne</p> <p>Učenici slušaju</p>	<p>metoda čitanja</p> <p>metoda slušanja</p> <p>dijaloška metoda</p> <p>metoda zapažanja</p> <p>metoda doživljavanja</p> <p>metoda slušanja</p>

	<p>stihovima Pometa Trpeze, glavnoga pokretača radnje u dramskome djelu Marina Držića, <i>Dundo Maroje</i>.</p> <p>Naslov i autora učiteljica piše na ploču, a učenici prepisuju.</p> <p>Potom iznosi najvažnije podatke o djelu te prepričava sažetak radnje kako bi ulomke koji će se čitati u nastavku, zajednički smjestili u strukturu cjelokupne drame:</p> <p><i>Radnja drame smještena je u Rimu. Ondje se odvija potraga za sinom Dunda Maroja koji očevih 5000 dukata, umjesto na nabavku i trgovinu u Firenci, troši u Rimu zabavljajući se s kurtizanom Laurom. Prilikom njihova prvog susreta, sin Maro pravi se da ne poznaje oca, a Dundo završava u pritvoru. No u radnju redovno intervenira Pomet Trpeza, sluga bogatog njemačkog vlastelina Uga Tudešaka koji je također zaljubljen u Lauru. Pomet će svojom lukavošću, spletkama i velikom pronicljivošću ishodovati daljnji rasplet događaja i pritom osigurati sebi bolju budućnost i „trijumfirati“ nad svojom sudbinom. Pored njega, javljaju se i drugi živopisno opisani likovi slugu i njihovi pohlepni, škrti gospodari.</i></p> <p>Na temelju kratkoga opisa radnje, učenici će odrediti gl. knjiž. el. koje učiteljica piše na ploču:</p> <p>Književni rod: drama Književna vrsta: komedija Vrijeme radnje: 16. st. Mjesto radnje: Rim Kompozicija: 2 prologa i 5 činova</p>	<p>Učenici zapisuju</p> <p>Učenici slušaju.</p> <p>Učenici zapisuju</p>	<p>metoda pisanja</p> <p>metoda objašnjavanja govorna metoda (monološka)</p> <p>metoda slušanja</p> <p>metoda pisanja</p>
<p>Interpretativno čitanje (6 min)</p>	<p>Učiteljica potom najavljuje čitanje: <i>Na 277. stranici u vašoj čitanci, nalaze se dijelovi teksta koje ćemo danas obraditi. Molim da se jave</i></p>		

	<p><i>učenici koji žele čitati ulomke naglas.</i></p> <p>Prije čitanja učiteljica upućuje učenike na rječnik nepoznatih riječi koji se nalazi ispod ulomka. Slijedi čitanje prvoga ulomka:</p> <p><i>DUGI NOS, negromant, govori:</i></p> <p><i>Tuj nađoh pravi život, veselo i slatko brijeme od prolitja, gdi ga ne smeta studena zima, i gdje ruži i razlikomu cvitju ne dogara gorušte ljeto, i gdje sunce s istoči vodi tihi dan samo od dzore do istoči i od istoči do dzore;</i></p> <p><i>(...)</i></p> <p><i>A ljudi koji te strane uživaju ljudi su blazi, ljudi su tihi, ljudi mudri, ljudi razumni. Narav, kako ih je uresila pameti, tako ih je i ljepotom uljudila: svi općeno uz rasta su učinjena; njih ne smeta nenavidos, ni lakomos vlada; njih oči uprav gledaju, a srce im se ne maškarava; srce nose prid očima, da svak vidi njih dobre misli; i, za dugi jem mojijem besjeđenjem ne domorit vam, ljudi su koji se zovu ljudi nazbilj.</i></p> <p>Učiteljica potom postavlja nekoliko pitanja:</p> <p><i>-Asocira li vas ovako opisana zemlja na neko fizički stvarno mjesto koje ste posjetili ili biste htjeli posjetiti?</i></p> <p><i>-Koje vrline krasi ljude „nazbilj“ i možete li se sjetiti neke javne ličnosti ili osobe iz vaše okoline koja bi odgovarala takvome opisu?</i></p>	<p>Nekoliko učenika naizmjenično čita prvi ulomak, dok ostali slušaju</p> <p>Učenici odgovaraju na postavljena pitanja. Mogući odgovori:</p> <p><i>Da/ne</i> <i>Da: Tako zamišljam npr .grad Venciju</i> <i>Ne: Jer je opis takve zemlje odveć fantastičan i previše bajkovit i nestvaran (utopijski)</i></p> <p><i>Vrine ljudi nazbilj: dobrota, iskrenost, nezavidnost, mudrost, marljivost</i> <i>Javna ličnost: npr. Mahatma Ghandi</i> <i>Iz osobne okoline, npr. učitelj, roditelji, prijatelj, poznanik</i></p>	<p>metoda čitanja metoda slušanja</p> <p>govorna metoda (dijaloška)</p> <p>metoda asocijacije metoda doživljavanja metoda uspoređivanja metoda imaginacije</p> <p>metoda uspoređivanja metoda zapažanja</p>
--	--	--	---

	<p>Nakon što učenici odgovore, učiteljica objašnjava kako su upravo <i>ljudi nazbilj</i> jedan od glavnih tematskih motiva koje Držić spominje i u drugim svojim djelima. Na ploču zato piše: Teme i motivi: Ljudi nazbilj – dobri, iskreni...</p> <p><i>-U daljnjem dijelu Prologa, negromant opisuje ljude suprotnih vrline i naziva ih ljudima „nahvao“, pretpostavljate li o kakvim je osobinama riječ?</i></p> <p>Nakon što učenici odgovore na pitanja, učiteljica na ploču tematskim motivima pridružuje: Ljudi nahvao – zlobni, pokvareni, lakomi...</p> <p>Potom slijedi čitanje drugog ulomka:</p> <p><i>DRUGI ČIN. Prvi prizor Ma se je trijeba s bremenom akomodavat; trijeba je bit vjertuožu tko hoće renjat na svijetu. Kralj je čovjek od ljudi, kad se umije vladat. Nije ga imat dinâr257, er vidim mnoge s dinarmi potištene; nije ga bit doktor, er vidim mnoge te brigade fantastike;</i> (...) <i>A me rita moj profumani trbuh da mu vjerno služim. Sve sam ove galantarije za njega naučio, er me nigda ne izdava na dobru obroku; vazda je bio pripravljen, dispos ponijet. Ma sam zaljezao u veliku konsideracijon, a imam danaska fačende velike činit, fačen de dostojne od Pometa.</i></p>	<p>Učenici prepisuju.</p> <p><i>Zlobni, pokvareni, nesposobni, lakomi...</i></p> <p>Učenici prepisuju.</p> <p>Nekoliko učenika naizmjenično čita, dok ostali slušaju.</p>	<p>metoda pisanja</p> <p>metoda zaključivanja</p> <p>metoda pisanja</p> <p>metoda čitanja metoda slušanja</p>
--	---	---	---

Emocionalno-intelektualna stanka (1 min)	U ovoj fazi sata, učenici sabiru dojmove o onome što su pročitali o Pometovoj filozofiji <i>akomodavanja</i> i njegova odnosa s <i>fortunom</i> .		
Objavljivanje i korekcija doživljaja (3 min)	<p>Učenike će se potom zamoliti da se prisjete svoga odgovora na pitanje postavljeno tijekom doživljajno spoznajne motivacije:</p> <p><i>-Biste li nakon izvlačenja dužega kraja, svejedno pokušali riješiti ispit i „akomodirati“ se novonastaloj situaciji, ili biste odmah odustali?</i></p> <p>Nakon što učenici promisle o svome odgovoru, učiteljica nastavlja:</p> <p><i>-Mislite li da je mudro nastaviti pokušavati u čemu čak i onda kada nam sreća okrene leđa?</i></p> <p><i>Slažete li se s frazom: „Na mucu se poznaju junaci“?</i></p> <p><i>-Pojasnite sljedeće stihove iz ulomka:</i> <i>„Ma se je trijeba s bremenom akomodavat; trijeba je bit vjertuožu tko hoće renjat na svijetu.“</i></p> <p><i>Slažete li se s tom tvrdnjom?</i></p> <p>Učiteljica tematskim motivima na ploču pridružuje: umijeće akomodavanja</p> <p><i>-Hrvatska književna povjesničarka Dunja Fališevac objašnjava kako</i></p>	<p>Učenici odgovaraju na postavljena pitanja. Mogući odgovori:</p> <p><i>Da/ne</i></p> <p><i>Ne, jer nema smisla pokušavati onda kada nisi siguran u svoje znanje;</i> <i>Da, ako i moramo prihvatiti poraz, lakše je onda kada znamo da smo na samomu kraju dali sve od sebe; Možemo pobijediti i onda kada su najmanji izgledi za dobar ishod; i sl.</i></p> <p><i>Da/ne</i></p> <p><i>Kako bi čovjek opstao na ovome svijetu, on mora biti svojevrstan virtuoz, mora se prilagoditi situaciji u kojoj se nalazi i ophoditi se njome mudro, promišljeno i razborito</i></p> <p><i>Da/ne</i></p> <p>Učenici zapisuju</p>	<p>govorna metoda (dijaloška)</p> <p>metoda zapažanja metoda objašnjavanja</p> <p>metoda zaključivanja</p> <p>metoda rada na tekstu metoda zaključivanja metoda objašnjavanja</p> <p>metoda pisanja</p> <p>metoda slušanja</p>

	<p><i>Pomet na sebi svojstven način prkosi okolnostima, negativne osjećaje prevladava ironijom i humorom i zato iz teških situacija izlazi nepovrijeđen, trijumfira nad svojim nevoljama i ljudima koji ih uzrokuju.</i></p> <p><i>Pokušavate li se i vi ponekad sa svojim životnim izazovima nositi humorom?</i></p>	<p>Učenici slušaju.</p> <p>Ponekad/često/nikad</p>	<p>metoda zapažanja</p>
<p>Interpretacija (13 min)</p>	<p>Interpretacija započinje osvrtom na Pometovu filozofiju o umijeću dobrog življenja. Učiteljica iznošenje njihovih razmišljanja potiče pitanjima:</p> <p><i>Prisjetite se kako Pomet objašnjava svoju filozofiju „akomodavanja“.</i></p> <p><i>-Smatrate li da su za ostvarenje željenoga cilja dozvoljene sve metode? Naprimjer, biste li bili u stanju varati na ispitu kako biste ga položili?</i></p> <p><i>-Na osnovu onoga što saznajemo iz pročitanih ulomaka, što mislite, kako bi na prethodno pitanje odgovorio čovjek „nazbilj“ a kako čovjek „nahvao“? Argumentirajte svoj odgovor.</i></p> <p>Učiteljica potom dijeli nastavne listiće. Prvi dio uključuje strip koji je osmišljen kako bi prikazao situaciju iz suvremene zbilje koju možemo povezati s tematskom cjelinom radnje <i>Dunda</i></p>	<p>Učenici razgovaraju o pročitanim i iznose vlastite dojmove i razmišljanja. Neki od mogućih odgovora:</p> <p><i>Da/ne/nisam siguran/na/možda i sl.</i></p> <p><i>Ako su odlike čovjeka „nazbilj“ iskrenost, poštenje, marljivost, on vjerojatno ne bi pristao varati na ispitu. S druge pak strane, suprotno njemu opisan je čovjek „nahvao“ koji vrlo vjerojatno ne bi birao sredstva kojima bi dobio ono što želi.</i></p>	<p>govorna metoda (dijaloška)</p> <p>metoda zapažanja metoda zaključivanja</p>

	<p><i>Maroja.</i> Učiteljica daje upute:</p> <p><i>-Pažljivo proučite strip. Nakon toga zajednički ćemo prokomentirati postavljena pitanja.</i></p> <p>1. Što strip tematizira?</p> <p>2. Nailazimo li u Držićevu Dundu Maroju na sličnu situaciju? Objasni.</p> <p>3. Što se nalazi u središtu radnje Držićeva Dunda Maroja?</p> <p>Učiteljica tematskim motivima na ploču pridružuje: antiteza mladost-starost</p> <p>4. Obratite pozornost na mjesto u kojemu je smještena radnja posljednje sličice stripa.</p> <p><i>Osuđujete li Mara za ono što je on učinio svome ocu?</i></p> <p>5. Možete li se prisjetiti neke medijski popraćene situacije ili događaja iz vaše okoline u kojoj je došlo do sukoba između mladih i starijih generacija?</p> <p>6. Zamislite da se radnja Držićeve komedije odvija u</p>	<p>Nakon što prouče strip, učenici čitaju pitanja postavljena kao smjernice za zajednički razgovor i interpretaciju djela. Mogući odgovori učenika:</p> <p><i>Strip tematizira oca i sina koji se sukobljavaju jer sin odlazi u veliki grad na fakultet, ali umjesto pohađanja nastave i učenja, on vrijeme provodi zabavljajući se i uludo trošeći očev novac namijenjen studiju.</i></p> <p><i>U središtu Držićeve radnje također je sukob između oca i sina, a jedan od ključnih pokretača je također novac.</i></p> <p><i>Sukob između oca i sina</i></p> <p>Učenici prepisuju.</p> <p>Radnja je smještena u sudnici i može se shvatiti kao svojevrsna metafora za stvarnu osudu sina koji je od samoga početka neiskren prema svome ocu.</p> <p><i>Da/ne</i> <i>Da, jer je izigrao povjerenje oca. Ne, jer je škrtome Maroju više stalo do novca, nego do sina.</i></p> <p><i>Iz okoline, npr. između roditelja i djeteta, iz javnosti npr. između Ivica Todorića i njegova sina Ante Todorića, i sl.</i></p>	<p>vizualna metoda</p> <p>govorna metoda (dijaloška) metoda zapažanja metoda objašnjavanja</p> <p>metoda zapažanja</p> <p>metoda pisanja</p> <p>metoda zapažanja metoda zaključivanja</p> <p>metoda objašnjavanja</p> <p>metoda zapažanja</p>
--	--	--	---

	<p>sadašnjemu vremenu. Na koji biste način, danas dostupne digitalne medije poput društvenih mreža, iskoristili da pomognete Dundu Maroju pronaći sina u velikome Rimu?</p> <p>7. Na 114. str. vaše čitanke pročitajte najvažnije podatke iz Držičeva životopisa. Mislite li da je uporište i inspiraciju za pisanje Dunda Maroja, autor crpio iz vlastitoga života? Obrazložite svoj odgovor.</p> <p>Učiteljica na ploču piše: Jezik: narodni (dubrovački govor)</p> <p>8. Marin Držić komediju piše prvotno ondašnjim narodnim dubrovačkim govorom, miješajući istovremeno različite jezike i narječja kako bi ih prilagodio pojedinim likovima.</p> <p>Sljedeće njegove stihove sada, prema vašem izboru, prilagodite standardnome jeziku ili vašemu svakodnevnom govoru. Pritom možete koristiti žargonizme, dijalektizme i sl. Odgovore zabilježite na linije ispod stiha.</p> <p>„Nije ga imat dinâr, er vidim mnoge s dinarmi potištene; nije ga bit doktor, er vidim mnoge te brigate fantastike; nije ga bit junak s mačem u ruci, er su ti većekrat ali ubijeni ali ih su pune tamnice; nije ga bit poeta ni komedije umjet činit, er tizijem svak ore i na svaki ga pijer hoće operat...“</p>	<p>Putem društvenih mreža informacije vrlo lako dolaze do šire publike i postaju „viralne“. Jedan od načina bio bi na društvenim mrežama objaviti Marovu fotografiju i ponuditi nagradu onomu tko dojaví gdje ga je posljednji put vidio.</p> <p>Autor je rođen u Dubrovniku pa u svoje djelo uvodi niz vrlo živopisno opisanih sugrađana Dubrovčana; U svojim je urotničkim pismima zauzeo kritički stav prema o tadašnjoj vlasti. Takvi se stavovi ogledaju i u načinu oslikavanja vladajućih i gospodara u Dundu Maroju; Utjecaj se također ogleda i u poznavanju izvornog dubrovačkog govora kakav koristi prilikom pisanja; itd.</p> <p>Učenici 8. zadatak rješavaju samostalno i zapisuju ga u nastavni listić.</p> <p>Jedan od mogućih odgovora:</p> <p>Nije bit u tome imaš li novca, kad su mnogi s novcem potištene, nije bit u tome da si liječnik jer vidim mnoge opterećene velikim brigama, nije bit u tome da si junak s mačem u ruci, jer su oni često ubijeni ili su ih pune tamnice, nije bit u tome da si pjesnik ili stvaratelj komedije, jer se takvima svatko želi služiti i na svakom ih koraku žele iskoristiti...</p>	<p>metoda objašnjavanja metoda imaginacije</p> <p>istraživačka metoda metoda zapažanja metoda zaključivanja</p> <p>metoda individualnoga rada</p> <p>metoda pisanja metoda rada na tekstu</p>
--	---	--	---

	<p>10. Kako tumačite prethodne stihove? Slažete li se s njima?</p> <p>10. Mislite li da je za rad na nama samima i istraživanju sebe i svijeta oko sebe, od velike koristi čitanje književnih djela poput Držićeva Dunda Maroja? Zašto?</p> <p>Sviđa li vam se ova komedija i što mislite, koja je bila ideja čitavoga djela?</p> <p>Učiteljica na ploču piše: Ideja djela: kritika moćnih, ali pohlepnih, zlih gospodara i veličanje osobina lukavih i vještih slugu</p>	<p><i>Da/ne</i> Navedeni se stihovi nastavljaju na Pometovu teoriju akomodavanja. On ističe kako svaka društvena uloga sa sobom nosi određeni teret, a preživjeti mogu samo oni koji se promišljeno prilagođavaju situaciji u kojoj se nalaze.</p> <p><i>Da/ne</i> Književnost je od velike koristi za osobni rast i razvoj, u njoj otkrivamo nove svjetove, povezujemo se s drugim kulturama, učimo o sebi i drugima, kritički promišljamo o pročitonomu, širimo jezični vokabular; itd.</p> <p><i>Da/ne</i> Npr. Djelo kritizira dubrovačke gospodare naglašavajući karakteristične ljudske osobine</p> <p>Učenici zapisuju</p>	<p>metoda doživljavanja metoda zapažanja</p> <p>metoda zaključivanja metoda objašnjavanja</p> <p>metoda pisanja</p>
<p>Sinteza (12 min)</p>	<p>U ovoj fazi sata predviđen je rad u skupinama. Učiteljica postavlja pitanje i daje upute za daljnji rad:</p> <p><i>Možete li se prisjetiti koja smo dva dominantna tipa komedije spominjali tijekom obrade renesanse književnosti?</i></p> <p><i>Kako bismo utvrdili razumijevanje i usvojenost svih ključnih pojmova i tematskih motiva, vaš je zadatak scenski uprizoriti zadane dijelove komedije.</i></p>	<p>Učenici se prisjećaju gradiva od ranije. Mogući odgovor: <i>Kazališnim pozornicama u to vrijeme prevladavaju komedija erudita (učena komedija) i komedija de“ll arte (komedija umijeća).</i></p>	<p>govorna metoda (dijaloška)</p>

	<p><i>Podijelit ćete se u tri skupine na način da svatko od vas redom broji od 1 do 3. Na osnovu vašega rednog broja, pridružiti ćete se učenicima koji su također dobili isti broj.</i></p> <p>Nakon što učenici formiraju skupine, učiteljica nastavlja:</p> <p><i>Vaš je zadatak, po uzoru na komediju umijeća (commediu dell'arte) bez prethodnoga uvježbavanja izvesti glumačku improvizaciju sljedećih tema:</i></p> <p><i>1. SKUPINA: Pomet razgovora s personificiranom fortunom</i></p> <p><i>2. SKUPINA: Ljudi nazbilj suprotstavljaju se ljudima nahvao</i></p> <p><i>3. SKUPINA: Prvi susret Mara i Dunda Maroja u Rimu</i></p> <p><i>Kako bi svi učenici bili uključeni, u scenu ćete uvesti ostale likove koji se spominju u djelu, poput služinčadi Bokčila, Popive, Petrunjele, ili pak kurtizane Laure i u nju zaljubljenoga Uga Tudešaka. Sami birate koju će oni ulogu imati u sceni. Radnju možete izvesti po uzoru na izvorno djelo ili ju možete osuvremeniti koristeći se razgovornim stilom, žargonom, ili pak vašim narječjem. Budite maštoviti i „stav'te pamet na komediju“!</i></p> <p>Nakon 5-6 min dogovora i pripreme, učenici izvedu glumačku improvizaciju.</p> <p>Učiteljica se potom zahvaljuje na kreativnim izvedbama i pohvaljuje njihovu domišljatost.</p>	<p>Učiteljica daje upute, učenici slušaju.</p> <p>Učenici formiraju skupine</p> <p>Učenici izvedu scensku izvedbu djela.</p>	<p>frontalni oblik rada</p> <p>rad u skupinama</p> <p>metoda imaginacije rad u skupinama</p>
--	---	--	--

<p>Zadavanje zadataka za samostalan rad kod kuće (2 min)</p>	<p>Nakon što učenike upita znaju li odakle dolazi naziv <i>strip</i> te im detaljnije objasni podrijetlo, učiteljica će dati smjernice za samostalan rad:</p> <p><i>Strip s kojim ste se susreli danas, izrađen je putem Strip Stvoritelja na mrežnoj stranici čija je poveznica zabilježena na poleđini nastavnoga listića. Uz pomoć nje ćete i vi samostalno osmisliti vlastiti strip čija će tematika biti vezana uz događaje u komediji, to naprimjer može biti prikaz osobe iz javnoga života koja bi svojim osobinama odgovarala opisu suvremenoga Pometa. Svoj izbor sadržaja i ilustraciju stripa prezentirat ćete ostatku razreda na početku sljedećeg školskog sata.</i></p> <p><i>Imate li pitanja?</i></p> <p><i>Zahvaljujem se na pažnji i veselim se vašim uradcima!</i></p>	<p>Učenici slušaju upute za samostalan rad</p> <p>Da/ne</p>	<p>metoda slušanja individualni oblik rada</p> <p>metoda imaginacije</p>
--	--	---	--

PLAN PLOČE

Marin Držić

Dundo Maroje

Književni rod: drama

Književna vrsta: komedija

Vrijeme radnje: 16. st.

Mjesto radnje: Rim

Kompozicija: 2 prologa i 5 činova

Teme i motivi: *fortuna* (udes, sreća)

ljudi nazbilj - dobri, iskreni, nezavidni, mudri, marljivi

ljudi nahvao – zlobni, pokvareni, lakomi, neiskreni

umijeće akomodavanja (prilagođavanja)

antiteza mladost – starost

Jezik: narodni (dubrovački) govor

Ideja djela: Kritika pohlepnih, zlih gospodara i veličanje osobina lukavih i vještih slugu